

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนยางคำพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. แนวคิดเชิงระบบ
3. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
5. บริบทของโรงเรียนยางคำพิทยาคม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบการบริหารงานราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดภารกิจการบริหารงานในสถานศึกษาออกเป็น 4 งาน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 33-73)

1. การบริหารวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง ในการบริหารและการจัดการสามารถ พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัย เกื้อหนุน

การพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยมี
 ขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อการเรียน นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กร

หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหาร
 งบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา
 รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิด
 คุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน โดยมีขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้

1. การทำและเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานการใช้จ่ายเงินและผลการ

ดำเนินงาน

4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
6. การบริหารบัญชี

7. การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน

3. การบริหารงานบุคคล

คำว่า “การบริหารงานบุคคล” ในภาษาอังกฤษมีใช้อยู่หลายคำ เช่น Personal Administration, Personal Management, Manpower Management และ Public Personal Administration ความหมายนั้นไม่แตกต่างกัน เพียงแต่บางคำได้เน้นถึงตัวบุคคลที่อยู่ในองค์การใดองค์การหนึ่งเท่านั้น เช่น ถ้าต้องการใช้หมายถึงข้าราชการ ใช้คำว่า Public Personal Administration หรือถ้าจะใช้ถึงบุคคล ในวงการธุรกิจ เอกชน ใช้คำว่า Business Personal Management เป็นต้น นอกจากนี้ภาษาอังกฤษยังได้ใช้คำอื่น ๆ อีกเช่น Industrial Relation Personal Service เป็นต้น (อุทัย หิรัญโต, 2531 : 1 – 2)

มนุษย์เป็นทั้งทรัพยากรและเป็นผู้ใช้ทรัพยากร และถือเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารเป็นทั้งผู้บริหารจัดการ เป็นผู้วางแผน ปรับปรุงงาน แก้ไข ประสานงาน ผู้เสริมสร้างทรัพยากรอื่น หรือเพิ่มพูนคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ อันนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร - ผู้เขียน

คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ (2543 : 60) ได้กล่าวไว้ในบทความการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการปฏิรูประบบราชการ ในบรรดาทรัพยากรทั้งหลาย คนเป็นทรัพยากรสำคัญต่อการบริหาร (Management Fads) ที่ก่อให้เกิดผลที่ต้องการเป็นทั้งทรัพยากรที่จับต้องมองเห็นได้ และไม่ได้ ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) ถือเป็นด้านอ่อนนุ่ม ไหวตัว ไร้สภาพ และรวมตัวอยู่ในคำว่า “ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ถือเป็นอาวุธและเป็นปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors) อาทิ ความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ ความคิดอ่าน ความคิดสร้างสรรค์ ค่านิยม เจตคติ จริยธรรม การปรับตัว การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ในทุกกิจกรรมในทุกคำพูดดังปรากฏคุณลักษณะที่ผู้คนเรียกขานว่าเป็นผู้ที่เก่งกล้า ร่าเริง และแข็งแรง เป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งยวดต่อความเจริญก้าวหน้า และความเสื่อมถอยขององค์กร ดังนั้นดัชนีสำคัญที่วัดความเจริญวัดขีดความสามารถที่จะแข่งขันได้ขององค์กร และของประเทศ คือ สมรรถนะของกำลังคน ในทุกระดับชั้นขององค์กร ทั้งปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง คำกล่าวข้างต้น จะมองเห็นภาพที่ชัดเจนต่อความสำคัญของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางการศึกษา อันได้แก่ครู อาจารย์ ที่สังคมถือเป็นต้นแบบ เป็นแม่พิมพ์ ที่จะฝังลึกในจิตใจของศิษย์ ซึ่งจะต้องเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสรภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญ กำลังใจ ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้

1. การวางแผนอัตรากำลัง
2. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริม ในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วม ของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีขอบข่ายและภารกิจ ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. งานพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบบริหารแลพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารงาน

ทั่วไป

8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมนโนผู้เรียน
10. การส่งเสริมประสานงานการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย
11. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
12. งานส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
13. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
14. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคลากร ชุมชน
องค์กร หน่วยงานและสถาบัน สังคมอื่นที่จัดการศึกษา
15. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่
16. การจัดระบบควบคุมในหน่วยงาน
17. งานบริการสาธารณะ
18. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

งานส่งเสริมงานกิจการนักเรียน เป็นงานหนึ่งที่อยู่ในงานบริหารทั่วไป มีการดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียนและการป้องกันแก้ไขพัฒนาส่งเสริมนักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย เป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามเป้าหมายหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ซึ่งโรงเรียนต้องจัดกระบวนการแนะแนวให้สอดคล้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้เรียนรู้จักปรับตัวให้เข้า สภาพการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ค้นพบและพัฒนาตนเอง มีทักษะการดำเนินชีวิต มีวุฒิภาวะ ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ความหมายของการจัดกิจกรรมนักเรียน

ธีรวุฒิ ประทุมพนรัตน์ (2534: 54) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการบริหารกิจการนักเรียนการจัดกิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติด้านการให้ ประสบการณ์แก่ผู้เรียน หรือเยาวชนด้านพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ นอกห้องเรียนปกติ ทั้งนี้เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ไม่เน้นเรื่องการ สอบเอาคะแนน เพื่อไปนับรวมในผลการเรียนในรายวิชาอื่นๆ เพื่อตัดสินการสอบไม่เน้นเรื่อง การสอบเอาคะแนน เพื่อไปนับรวมในผลการเรียนในรายวิชาอื่นๆ เพื่อตัดสินการสอบได้ หรือตก

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2538: 36) ได้สรุปไว้ในหนังสือการบริหารกิจกรรมนักเรียนเล่ม 1 การบริหารกิจการนักเรียน ประกอบด้วยงานที่ต้องจัดดำเนินการหลายด้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ แต่ละท้องถิ่น หรือในแต่ละจังหวัด แต่ละโรงเรียน อาจวัดหรือกำหนดขอบข่ายของงานไว้ไม่เหมือนกัน กล่าวโดยทั่วไปแล้วงานส่วนนี้ประกอบด้วยกิจการหรือบริการสำคัญ 3 ด้าน คือ

1. การปกครองและการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามอำนาจหน้าที่ผู้บริหาร
2. การบริการและสวัสดิการต่างๆ
3. กิจกรรมนักเรียน

พนัส หันนาคินทร์ (2538 : 48) ได้เสนอแนะกิจกรรมไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วม
2. การประชุม การละคร การแสดง การสัมมนา
3. ชมรมทางวิชาการ
4. กิจกรรมนอกวิทยาลัย ทัศนศึกษา
5. กิจกรรมกีฬา
6. กิจกรรมดนตรี
7. กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 75) กล่าวไว้ว่า กิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่เสริมเติมประสบการณ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองความสนใจและเพื่อส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ อุปนิสัยของนักเรียนให้เหมาะสมกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แยกเป็นกิจกรรมโรงเรียน กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมชมรม

จากข้อคิดเห็นดังกล่าว สรุปได้ดังนี้ กิจกรรมนักเรียนเป็นงานของผู้บริหารจัดกิจกรรมหรือเปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อเสริมประสบการณ์ให้สมบูรณ์เป็นกิจกรรมเพิ่มเติมตามจุดประสงค์ของหลักสูตรนอกเหนือไปจากการเรียนในห้องเรียน

การบริหารกิจการนักเรียนนักศึกษา จะเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคการบริหารและการกระจายทรัพยากรทางการศึกษาในทุกๆ ด้าน เพื่อประโยชน์สูงสุด และขึ้นอยู่กับ

1. การวางแผน
2. การจัดองค์กรและบุคลากรดำเนินงานกิจกรรม

3. การกำกับดูแลและติดตามผล
4. การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
5. การระดมทุนจากสมาชิกและชุมชนต่างๆ

การบริหารกิจกรรมนักเรียนที่จะให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของครู-อาจารย์ นักเรียน และชุมชน ตามความสมัครใจของนักเรียน จึงจะประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

แนวคิดเชิงระบบ

สถานศึกษาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเน้น “การพัฒนาประสานการประเมิน” นั่นคือการใช้มาตรฐานและตัวบ่งชี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะชี้วัดคุณภาพของสถานศึกษาได้การพัฒนาคุณภาพ คือ การปรับปรุงคุณภาพงาน การปรับปรุงระบบงาน ซึ่งต้องอาศัยคนเพราะฉะนั้นสถานศึกษาจึงต้องมีการเตรียมคนให้พร้อมและมีศักยภาพที่จะร่วมกันปรับปรุงระบบงานโดยแต่ละคนควรมีบทบาทในการทำงานร่วมกัน และมีศักยภาพในการทำงานตามบทบาทของตนเอง นอกจากนี้การดำเนินงานของโรงเรียน ควรได้รับการเห็นดีเห็นงาม การร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนด้วย

หากวิเคราะห์ระบบการทำงานในสถานศึกษาจะพบว่าภายใต้ระบบหลักใหญ่ๆ ในโรงเรียน จะมีระบบอื่น ๆ ที่เป็นระบบสนับสนุนซ้อนอยู่ ซึ่งสามารถแยกได้คือ ระบบหลัก ได้แก่ ระบบการเรียนรู้ ระบบดูแลนักเรียนและระบบกิจกรรมนักเรียน ระบบสนับสนุน ได้แก่ ระบบการนำองค์กร ระบบยุทธศาสตร์ ระบบการดูแลและคุณธรรมจริยธรรมในวิชาชีพ ระบบพัฒนาบุคลากร ระบบชุมชนสัมพันธ์และระบบสารสนเทศ ระบบทุกระบบจะเป็นการทำงานในโรงเรียนมีปัจจัยและกระบวนการทำงานที่จะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์หรือผลผลิตที่มีคุณภาพ มีการกำหนดตัวบ่งชี้ที่เป็นมาตรฐาน หากนำเอามาตรฐานด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์มาวิเคราะห์และเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับระบบหลักและระบบสนับสนุน ก็ จะเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานดังกล่าวกับระบบต่างๆ ในโรงเรียนชัดเจนขึ้น นั่นคือ การบริการจัดการด้านงบประมาณ คน ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงงานบริหารบุคคลของโรงเรียนจะเป็นปัจจัยนำเข้าส่วนระบบการเรียนรู้ ระบบกิจกรรมนักเรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

งบประมาณ คน ทรัพยากร ซึ่งหมายถึงกลุ่มงานบริหารบุคคลของโรงเรียนจะเป็นปัจจัยนำเข้า ส่วนระบบการเรียนรู้ ระบบกิจกรรมนักเรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก็คือกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ คือผู้เรียนมีลักษณะอันพึงประสงค์

1. การบริหารเชิงระบบ

การบริหารเชิงระบบ เป็นการบริหารจัดการ ที่มีโครงสร้างสำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ ปัจจัย (Input) กระบวนการ(Process) และผลผลิต (Output) โดยที่แต่ละองค์ประกอบ จะมีรายละเอียดและมีปฏิสัมพันธ์กัน สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547 : 77)

การทำงานในแต่ละองค์การจะมีประสิทธิภาพที่ดีนั้นจะต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรนั้นๆ ให้ชัดเจน เพราะจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานในองค์กรนั้นประสบความสำเร็จด้วยดี ซึ่งก็คือการกำหนดปัจจัย กระบวนการเพื่อให้เกิดผลผลิตที่มีคุณภาพ องค์กรของโรงเรียนก็เช่นเดียวกันผู้บริหารต้องมีการกำหนดบทบาทการทำงานของบุคลากรแต่ละคน แต่ละกลุ่ม หรือมีการจัดตั้งทีมงานดำเนินงานตามศักยภาพของบุคลากรนั้นๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายมีโอกาสแสดงความสามารถ ตามศักยภาพของตนเอง มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการทำงาน ปรับเปลี่ยนแนวคิด เทคนิควิธีการ ในการพัฒนาคุณภาพและบูรณาการ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพต่างๆ เข้าด้วยกันและดำเนินการประสานกับการประเมิน เพื่อส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายของหลักสูตร สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ได้จัดโครงการบริหารงาน โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กร เป็นทีมนำ ทีมคุณภาพ และทีมทำ

ทีมนำ เป็นทีมที่มีบทบาทชี้นำ กำหนดทิศทางการพัฒนา และเป็นผู้นำเพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน ขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการเสริมสร้างพลังร่วมในการทำงานให้ทุกคน

ทีมพัฒนาคุณภาพ มีบทบาทในการสนับสนุน ประสานงานและคอยช่วยเหลือให้กับทีมอื่นๆ รวมทั้งต้องวิเคราะห์ และดำเนินการเชิงกลยุทธ์ ให้เกิดการพัฒนาระบบคุณภาพขึ้นมาและปรับปรุงพัฒนาในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

ทีมทำ มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพในระบบหลักหรือระบบสนับสนุนที่ตนเองมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โดยมีบทบาทในการร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมประเมินผล และร่วมปรับปรุงพัฒนาระบบให้ดีขึ้น

การประกันคุณภาพด้วยการบริหารระบบคุณภาพ (สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ , 2547 : 55-56)

ระบบคุณภาพ เป็นการวางระบบหลักและระบบสนับสนุนในโรงเรียนให้เกิดคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านกระบวนการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามมาตรฐาน / ตัวบ่งชี้การบริหารระบบคุณภาพนั้น จะทำเป็นวงจร เรียกว่า PDCA ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบดังนี้

1. วางระบบ (Plan) เป็นการกำหนดขั้นตอนการทำงานที่เป็น “กระบวนการมาตรฐาน” ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินงานที่เป็น “วิธีการมาตรฐาน” เมื่อดำเนินการไปแล้วจะต้องบันทึกไว้เป็นหลักฐานและปัจจุบันเป็น “บันทึกมาตรฐาน” ที่ใช้ตรวจสอบ ประเมินตนเอง และให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ ในการวางระบบนี้ สามารถวิเคราะห์จากขั้นตอนการปฏิบัติงาน ซึ่งจะรวบรวมไว้เป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพของระบบแต่ละระบบเท่านั้น และรวมกันเป็นภาพรวมคุณภาพของทุกระบบในโรงเรียน การวางระบบคุณภาพเพื่อประกันคุณภาพการศึกษานั้น องค์ประกอบสำคัญก็คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในโรงเรียน ดังนั้นการวางระบบให้มี “กระบวนการมาตรฐาน” “วิธีการมาตรฐาน” และ “บันทึกมาตรฐาน” จำเป็นต้องได้รับการรับรู้ ยอมรับและเข้าใจตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนในโรงเรียนที่เป็นเจ้าของระบบซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “กระบวนการโรงเรียนของเรา” “วิธีการของเรา” และ “บันทึกของเรา”

2. ทำตามระบบ “Do” คือ การปฏิบัติงานตามกระบวนการ วิธีการ และบันทึกข้อมูล ที่จำเป็นอันเกิดมาจากการปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในบันทึกมาตรฐานของทุกคนในองค์กรหรือที่รับผิดชอบในแต่ละระบบ อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

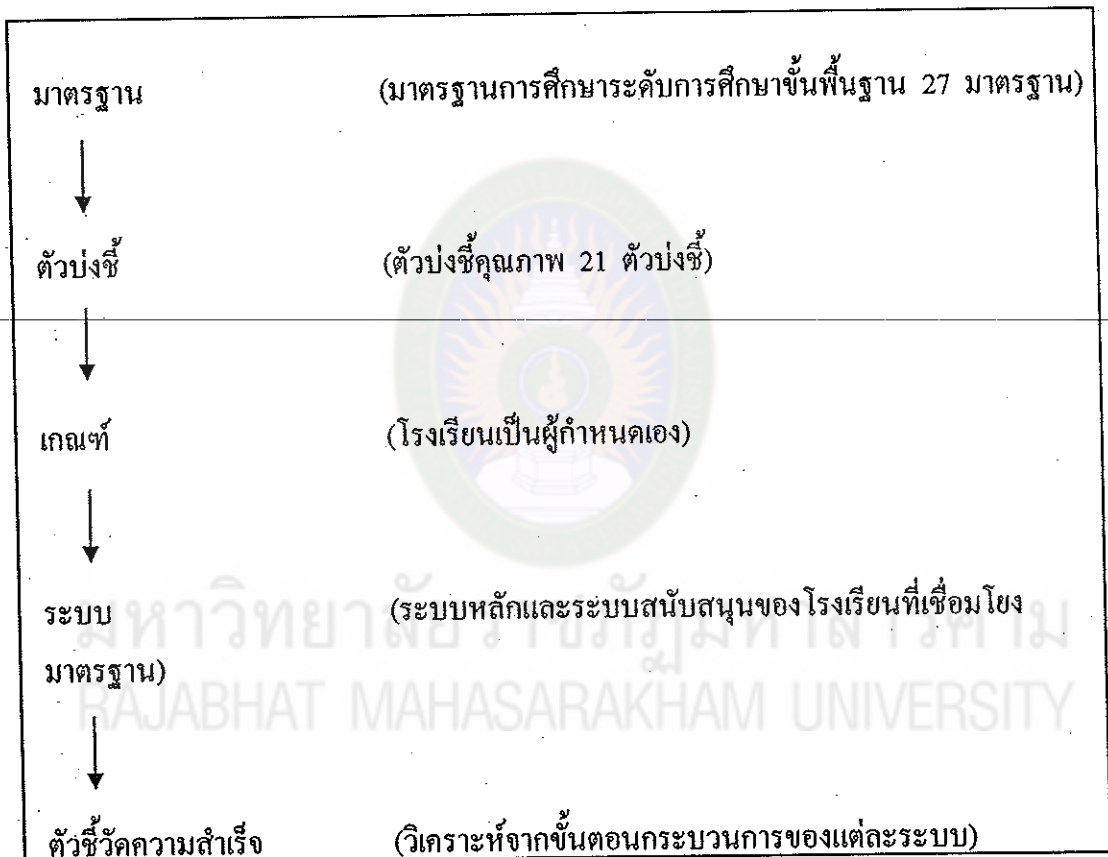
3. ประเมินระบบ “Check” เป็นการร่วมกันและผลัดเปลี่ยนกันประเมินระหว่างบุคคล ระหว่างทีมที่รับผิดชอบระบบต่างๆภายในโรงเรียน ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดเอง เพื่อตรวจสอบว่า การดำเนินงานตามกระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนของระบบต่างๆว่าบรรลุมาตรฐานของโรงเรียนเพียงใด

4. พัฒนาปรับปรุง “Act” เป็นการนำผลการประเมินมาแก้ไขและพัฒนา ระบบ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนกระบวนการ วิธีการหรือบันทึกส่วนใดส่วนหนึ่งให้ดีขึ้นจนเป็นระบบคุณภาพ ที่ผุดงไว้งานเป็นวัฒนธรรมของการทำงานเชิงคุณภาพขององค์กรต่อไป

2. การออกแบบระบบคุณภาพ

การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียน จะมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ การออกแบบระบบคุณภาพและการบริหารระบบคุณภาพ

การออกแบบระบบคุณภาพการออกแบบแต่ละระบบโรงเรียนต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างระบบกับ มาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้ประเมินคุณภาพภายนอก(สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ 2547 : 57) ดังภาพประกอบ 1

แผนภาพที่ 1 การออกแบบระบบคุณภาพ

มาตรฐาน หมายถึง มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ข้อความที่อธิบายคุณภาพของการจัดการศึกษา ซึ่งในการประเมินภายนอกมุ่งเน้น 3 ส่วน คือ ด้านผู้เรียน (Output) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านปัจจัย (Input) อาจเรียกได้ว่าเป็น มาตรฐานขั้นต่ำที่โรงเรียนแต่ละแห่งจะต้องมีแต่จุดสำคัญอยู่ที่ผลผลิต คือ ผู้เรียน ส่วนที่เป็น ปัจจัยในด้านทรัพยากร กระบวนการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนการสอน ถึงแม้มี

ความสำคัญแต่สามารถจัดให้หลากหลายได้ ซึ่งความหลากหลายจะต้องคำนึงถึงผู้รับการศึกษา เป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาซึ่งระบบไว้ในมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือคำอธิบายองค์ประกอบของ มาตรฐาน โดยมีรายละเอียดของสิ่งที่ถูกประเมิน ซึ่งเป็นตัวบอกถึงความสำเร็จ ในการ ดำเนินงานของ โรงเรียนเป็นการขยายความเพื่อให้มาตรฐานสามารถวัดได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โรงเรียนต่างๆสามารถพัฒนาตัวบ่งชี้เพิ่มเติมจากที่ระบุไว้ และควรพยายามเชื่อมโยงให้ตัวบ่งชี้ ที่ใช้กับการประกันคุณภาพภายในมีตัวร่วม หรือสัมพันธ์กับตัวบ่งชี้ที่ใช้กับการประกัน คุณภาพภายนอก

เกณฑ์ หมายถึง ระดับคุณภาพที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จ ของการดำเนินงาน ตามตัวบ่งชี้ที่กำหนด ทั้งนี้โรงเรียนสามารถระบุได้เอง ทั้งที่เป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

ระบบ หมายถึง ระบบหลักและระบบสนับสนุนต่างๆ ในโรงเรียนที่แต่ละ โรงเรียนจะต้องวิเคราะห์และออกแบบเพื่อให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ซึ่งการ ดำเนินการตามระบบทุกระบบก็เพื่อก้าวไปสู่การบรรลุมาตรฐานในภาพรวม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะปรากฏหรือบรรลุผลในการดำเนินการ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการในระบบหลักและระบบสนับสนุนที่ออกแบบไว้

ตัวชี้วัดคุณภาพมีความหมายเฉพาะ คือ ตัวชี้วัดความสำเร็จ (Performance Indicator) เป็น สิ่งที่บ่งบอกความสำเร็จของงานที่ได้ปฏิบัติ

ตัวชี้วัดความสำเร็จหลัก(Key Performance Indicator : KPI) เป็นสิ่งบ่งบอกที่เป็น ตัวแทนความสำเร็จของผลงานที่ครอบคลุมผลผลิต และผลลัพธ์ แต่ไม่รวมตัวชี้วัดที่เป็น กระบวนการและผลกระทบ

3. การประกันคุณภาพของระบบ

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2547 : 81) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการที่ดีจะทำให้ ระบบมีคุณภาพ การบริหารงานเชิงระบบ เป็นหลักการบริหารที่เป็นระบบ ครบวงจร (PDCA) การประกันคุณภาพของระบบเป็นการเน้นการประกันคุณภาพภายใน มีการ ตรวจสอบ การประเมินเพื่อทบทวนคุณภาพของระบบ ซึ่งเป็นการควบคุมคุณภาพของระบบ ซึ่งระบบในโรงเรียนที่มีความสำคัญ คือ ระบบสารสนเทศ เพราะระบบสารสนเทศ คือ

ตัวเชื่อมระหว่างระดับคุณภาพกับการประเมินเพื่อทบทวน ซึ่งมีทั้งการประเมินในภาพรวม และการประเมินในระดับย่อย โดยมีที่มาจากเกณฑ์ตัวชี้วัดของระบบย่อยนั่นเอง

การประเมินทบทวน ถือเป็น การประเมินผลภายใน (Internal Evaluation) ซึ่งเป็นกระบวนการประเมินผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะช่วยในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงาน ของตนเอง (Self-Evaluation) ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ตามยุทธศาสตร์และ จุดเน้นที่กำหนดไว้

การประเมินภายในแบบเดิมที่โรงเรียนได้ดำเนินการ คือ การวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดเป็นเกณฑ์ของโรงเรียนแล้วสร้างเครื่องมือเพื่อวัดว่า โรงเรียนดำเนินการ ได้ตามเกณฑ์หรือไม่ ซึ่งการประเมินภายในโรงเรียนที่มีการพัฒนาขึ้น คือ การประเมินตาม ระบบ หรือเอาระบบเป็นตัวตั้ง โดยกำหนดเกณฑ์โรงเรียนมาจากการเลือกตัวชี้วัดที่สำคัญของ ระบบเก่าคือ เป็นตัวชี้วัดที่สัมพันธ์กับมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้

การประเมินเพื่อทบทวนคือ C ใน PDCA นั่นก็คือ การประเมินระบบ ซึ่งเป็นการ ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จากระบบและตรวจสอบระบบที่ออกแบบไว้ว่า มีจุดบกพร่อง อะไรบ้าง

4. แนวทางการประเมินเพื่อทบทวน

ผู้ประเมินภายในอาจเป็นผู้บริหารหรือทีมคุณภาพที่มีความเข้าใจในกระบวนการ การพัฒนาคุณภาพ และได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะของการประเมิน ซึ่งโดยบทบาทหลัก ของผู้ประเมินภายใน ประกอบด้วย การให้ความรู้ การเป็นที่ปรึกษา และการเป็นเพื่อนที่จะมา ช่วยดูผลการปฏิบัติงาน การประเมินจะต้องมีการวางแผนและเตรียมการเพื่อให้การประเมินมี ประสิทธิภาพสูงสุด เข้าใจข้อกำหนดของมาตรฐาน และเกณฑ์การประเมิน

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2547: 89) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน ดังนี้ เกณฑ์โรงเรียน คือ ระดับที่ใช้ตัดสินใจ ความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียน ตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ซึ่งกำหนดมาจากตัวชี้วัดระบบต่างๆของโรงเรียน ประเภทของ เกณฑ์

1. เกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute Criteria) เป็นระดับที่ใช้ในการตัดสินความสำเร็จ ที่ได้รับการยอมรับที่เหมาะสม เช่น

1.1 นักเรียนร้อยละ 90 มีภาวะโภชนาการอยู่ในเกณฑ์ปกติ

1.2 ครูร้อยละ 80 มีการจัดทำแผนการสอน

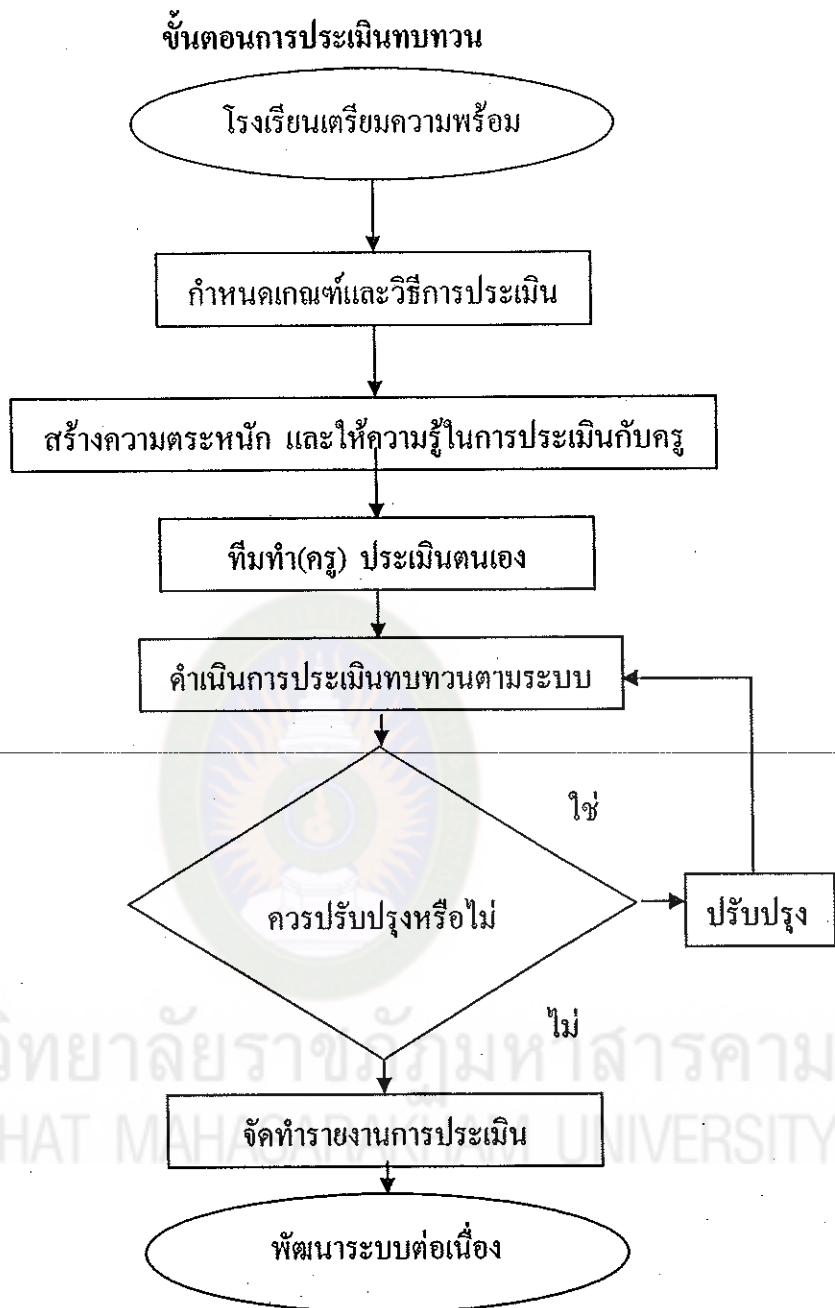
2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criteria) เป็นระดับที่ใช้ตัดสินความสำเร็จโดยการเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เกณฑ์ปกติวิสัย(Norms) ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา หรือค่าเฉลี่ยของโรงเรียนอื่นเช่น

2.1 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของเขตพื้นที่การศึกษา

2.2 นักเรียนมีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดลดลงจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ระดับเกณฑ์ในโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการประเมินทบทวน

วิธีการมาตรฐานและการบันทึกตามขั้นตอนการประเมินเพื่อทบทวนในโรงเรียน

1. โรงเรียนเตรียมความพร้อม

วิธีการมาตรฐานโรงเรียนควรมีการดำเนินการเตรียมความพร้อม 3 ส่วน คือ

1. การเตรียมระบบประเมินทบทวน
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินทบทวน

3. แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินทบทวน
คณะกรรมการควรมี 3 คณะ ดังนี้
 - 3.1 คณะกรรมการประเมินทบทวนของโรงเรียน
 - 3.2 คณะกรรมการประเมินทบทวนของแต่ละระบบ
 - 3.3 คณะกรรมการประเมินทบทวนหน่วยประเมินระบบที่กำหนด
2. กำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมิน
วิธีการมาตรฐาน
 - 2.1 พิจารณาเลือกตัวชี้วัดความสำเร็จจากระบบที่ประเมิน
 - 2.2 กำหนดค่าน้ำหนักมาตรฐานของระบบย่อยที่ใช้ตรวจสอบ
 - 2.3 กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล
3. การสร้างความตระหนักและให้ความรู้ในการประเมินกับครู
วิธีการมาตรฐาน
 - 3.1 จัดประชุมและทำความเข้าใจต่อระบบการประเมินทบทวนให้กับครูทั้ง

โรงเรียน

- 3.2 จัดประชุมคณะกรรมการประเมินชุดต่างๆที่จะเป็นผู้ประเมิน
- 3.3 จัดทำแผนการประเมิน
4. ทีมทำ(ครู) ประเมินตนเอง
วิธีการมาตรฐาน
 - 4.1 ทีมคุณภาพของแต่ละระบบย่อยที่จะทำการประเมินเพื่อทบทวน
ประชุมร่วมกันและออกแบบบันทึกการประเมินการทำงานของตนเอง ซึ่งบันทึกนั้นต้อง
สอดคล้องกับตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์โรงเรียน
 - 4.2 ทีมทำดำเนินการประเมินตนเอง
5. ดำเนินการประเมินทบทวนตามระบบ
วิธีการมาตรฐาน
 - 5.1 คณะผู้ประเมินดำเนินการประเมินอย่างเป็นทางการตามตารางปฏิบัติการ
 - 5.2 คณะกรรมการประเมินทบทวน รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ แล้ว
ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการประเมิน
 - 5.3 เมื่อดำเนินการประเมินเสร็จสิ้นแล้ว ให้จัดประชุมกลุ่มผู้รับการประเมิน
เพื่อรับทราบและแลกเปลี่ยนความเห็นต่อผลการประเมิน

6. การพิจารณาตัดสินผลการประเมินวิธีการมาตรฐานคณะกรรมการแต่ละหน่วยย่อย
ดำเนินการดังนี้

6.1 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่นำมาจากแหล่งต่างๆตามวิธีการที่
กำหนดไว้

6.2 ในกรณีที่ผู้ประเมินพิจารณาว่า การปฏิบัติตามวิธีมาตรฐานของผู้รับการ
ประเมินในขั้นตอนใดที่ยังไม่เรียบร้อยหรือควรมีการปรับปรุง และสามารถดำเนินการได้ทันที
ให้ผู้ประเมินเสนอแนะผู้รับการประเมินปรับปรุงแก้ไข และดำเนินการรวบรวมข้อมูลตาม
วิธีการที่กำหนดไว้อีกครั้งหนึ่ง

6.3 จัดทำแบบสรุปผลการประเมินทบทวนของหน่วยย่อยที่ทำการประเมิน
พร้อมทั้งจัดทำแนวทางพัฒนาระบบย่อยในกรณีที่ผลการประเมินผ่านเกณฑ์ ส่วนกรณีที่ไม่
ผ่านเกณฑ์ก็เสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไข

7. จัดทำรายงานการประเมินทบทวน

วิธีการมาตรฐาน

7.1 คณะกรรมการประเมินทบทวนของโรงเรียนในแต่ละระบบรายงาน
การประเมินของหน่วยประเมินย่อย แล้วจัดทำรายงานการประเมินเสนอต่อโรงเรียนเพื่อจัดทำ
รายงานการประเมินและรายงานการประเมินทบทวนของโรงเรียนในภาพรวม

7.2 เมื่อจัดทำรายงานแล้วนำเสนอรายงานต่อที่ประชุมโรงเรียน ความสำคัญ
ของการประเมินเพื่อทบทวน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน : 2547) การ
ประเมินทบทวน ไม่ใช่การตรวจสอบหรือจ้องจับผิด แต่เป็นการประเมินเพื่อเป็นการยืนยันผล
การประเมินตนเองของหน่วยงาน และกระตุ้นให้หน่วยงานเห็นโอกาสการพัฒนาในมุมมองที่
กว้างขึ้น ดังนั้นการประเมินจึงมีความสำคัญดังนี้

7.2.1 เป็นการประเมินคุณภาพ ไม่ใช่เพื่อตรวจสอบบุคคล

7.2.2 เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบระดับของการพัฒนางาน

7.2.3 เป็นการประเมินประสิทธิภาพของระบบว่า ดีพอที่จะตอบสนองต่อ
ระดับคุณภาพที่ต้องการหรือไม่ และเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบให้พัฒนาดีขึ้น

7.2.4 เป็นการประเมินเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้รับการ
ประเมินระดับของการพัฒนาเพื่อทบทวนแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1) การประเมินโดยบุคคลที่ 1 เป็นการประเมินเพื่อทบทวน โดยบุคลากร
ในโรงเรียนประเมินตนเองตามกำหนดเวลาที่โรงเรียนกำหนด และใช้มาตรฐานของโรงเรียน

2) การประเมินเพื่อทบทวนโดยบุคคลที่ 2 เป็นการตรวจสอบนักเรียน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของระบบ โรงเรียนว่ามีขีดความสามารถเพียงพอหรือสอดคล้องกับ ข้อกำหนดหรือไม่

3) การประเมินโดยบุคคลที่ 3 เป็นการประเมินโดยองค์กรอิสระ โดยใช้มาตรฐานที่ตกลงกัน

องค์ประกอบของการประเมิน

1. ผู้ประเมินจะเป็นคณะกรรมการมีจำนวน 3-5 คน
2. ผู้รับการประเมิน
3. เอกสาร/เครื่องมือ/ร่องรอยหลักฐาน/แหล่งข้อมูลอื่นๆ
4. สถานที่ที่ใช้ในการประเมิน

บทบาทของผู้ประเมิน

1. การให้ความรู้
2. การให้คำปรึกษา
3. การเป็นเพื่อนที่มาช่วยดูแลผลการปฏิบัติงาน

หลักการประเมินเพื่อทบทวนมี 4 ระยะ ดังนี้

1. การเตรียมและวางแผนการประเมินเพื่อทบทวน
2. ทำการประเมินเพื่อทบทวน
3. รายงานผลการประเมิน
4. ตรวจสอบ-ติดตาม ผลการแก้ไขปัญหา

ทักษะในการประเมินเพื่อทบทวน ผู้ประเมินควรมีทักษะดังนี้

1. ทักษะการสัมภาษณ์
2. ทักษะการตั้งคำถาม
3. ทักษะการฟัง
4. ทักษะการอ่าน
5. ทักษะการสังเกต
6. ทักษะการให้กำลังใจและสรุปปิด
7. ทักษะการเขียนรายงาน

การประเมินภายใน : การประเมินภายนอก

1. การใช้มาตรฐาน/ตัวบ่งชี้เดียวกัน

2. ใช้วิธีการเดียวกันคือ เชงปริมาณและคุณภาพ โดยจะเน้นวิธีการเชิงคุณภาพ
3. การประเมินภายในไม่ได้ทำเพื่อรองรับการประเมินภายนอก แต่จะสะท้อนความพร้อมในการประเมินภายนอก

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

สภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันอันเกี่ยวข้องกับนักเรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนมีมากมาย ล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งสิ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 ก : 2-4) กล่าวว่า ปัจจัยเสี่ยงหรือเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุหรือตัวกระตุ้นให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับนักเรียนประกอบด้วย

1. ปัจจัยเสี่ยงด้านตัวนักเรียน เช่น มีทักษะการดำรงชีวิตที่ไม่เหมาะสม ขาดความสามารถในการควบคุมตนเอง ไม่กล้าแสดงออก ขาดทักษะในการปฏิเสธเพื่อน มีความเชื่อมั่นในตนเองและความนับถือตนเองต่ำ มีปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ มีเจตคติไม่เหมาะสม หรือ โน้มเอียงที่จะชอบเสียง/ทดลองใช้ยา ความรุนแรง ปฏิเสธคำนิยามหรือหลักศาสนาที่สังคมส่วนใหญ่ยึดถือ มีพัฒนาการทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในวัยเด็ก เช่น การต่อต้านสังคม พุดปด ขโมย ก้าวร้าว ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับครูและโรงเรียน
2. ปัจจัยเสี่ยงด้านครอบครัว เช่น ความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัว ครอบครัวขาดคามเป็นปึกแผ่น ครอบครัวแปลกแยกหรือแยกตัวจากสังคม การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม มีความคาดหวังในตัวเด็กเกินความเป็นจริง โดยไม่คำนึงถึงศักยภาพและวัยของเด็ก
3. ปัจจัยเสี่ยงด้านโรงเรียน เช่น ขาดการดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง และไม่สร้างสัมพันธภาพที่เหนียวแน่นระหว่างครูกับนักเรียน และผู้ปกครอง / ชุมชน หย่อนประสิทธิภาพในการบริหารจัดการนักเรียนทั้งในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้และการจัดการพฤติกรรม ขาดการใช้กฎ ระเบียบ วินัยที่เหมาะสม เลือกปฏิบัติ หรือไม่มีมาตรฐานการปฏิบัติที่แน่นอน
4. ปัจจัยเสี่ยงด้านกลุ่มเพื่อน เช่น การคบเพื่อนที่เกเร อันธพาล เสเพล

การคบเพื่อนที่เจตคติโน้มเอียงในทางก้าวร้าว ชอบเลี้ยงภัย ชอบมั่วสุม เบี่ยงเบนทางเพศ ได้รับแรงกดดัน บีบบังคับ ข่มขู่ ไม่ยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

5. ปัจจัยเสี่ยงด้านชุมชนและสังคม เช่น การไร้ระเบียบแบบแผนในชุมชน ชุมชนอ่อนแอ ขาดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชนและสังคม ต่างคนต่างอยู่ ขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ชุมชนมีเจตคติโน้มเอียงต่อการยอมรับค่านิยมในการเพิ่มสิ่งเสพติด มอมเมา การใช้ความรุนแรง ละเลยไม่ให้ความสำคัญเอาใจใส่ดูแลส่งเสริมเด็กและเยาวชน มีท่าทีต่อเยาวชนโดยเฉพาะวัยรุ่นในลักษณะที่ปฏิเสธต่อต้าน ไม่ยอมรับในพฤติกรรมที่แสดงออก

ปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ข้างต้น ล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ มีผลกระทบซึ่งกันและกัน และเป็นเหตุปัจจัยสู่ภาวะวิกฤตได้หากไม่มีระบบการป้องกัน ส่งเสริมหรือจัดเงื่อนไขที่จะส่งผลที่ไม่พึงปรารถนาต่อตัวนักเรียนและสังคมโดยรวม การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมนั้น มูลนิธิศดศศรี - สดยวงศ์ (2548 : ออนไลน์) กล่าวว่า เป็นหน้าที่หลักโดยตรงของสถานศึกษา โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา มีแนวคิดหลักในการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือนักเรียนจากปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีและศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งในเชิงการป้องกัน การแก้ปัญหา หรือการส่งเสริมสนับสนุน จึงจำเป็นต้องยึดประโยชน์สูงสุดอันพึงเกิดต่อนักเรียนเป็นสำคัญ

2. ความสำเร็จของงานต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมพัฒนา ของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งบุคลากรของโรงเรียนทุกคน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบันสะท้อนมาสู่ความหลากหลายของนักเรียน ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน คณะครูจึงมุ่งมั่นเอาใจใส่ให้นักเรียนเป็นพิเศษ การนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้โดยที่โรงเรียนให้ครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และวางระบบ มีผลอย่างมากต่อการพัฒนาระบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมทำให้สามารถประสานการทำงานระหว่างกันได้ชัดเจนและเป็นระบบยิ่งขึ้น

ความหมาย ประโยชน์ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. ความหมาย

กรมสุขภาพจิต (2544 : 15) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง วิธีการดำเนินงานในการช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างชัดเจน สามารถปฏิบัติได้

กรมวิชาการ (2545 : 7) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง มีแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง รวมทั้งครูได้รู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันปัญหาของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2545 : 12) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน

มันทนา เฟิงนู และ รังสรรค์ เฟิงนู (2546 : 1) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 5) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน การดูแลช่วยเหลือหมายถึงการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 53) กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลและให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกกลุ่ม ได้แก่ นักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มที่มีปัญหา และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ โดยใช้วิธีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล คัดกรอง ส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาและติดตามผลจากความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งในด้าน สวัสดิภาพและสวัสดิการ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน มีวิธีการดำเนินงานและเครื่องมือที่ชัดเจน เพื่อให้แก่นักเรียนได้รับความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

2. ประโยชน์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 ก : 5) กล่าวถึงประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง คุณธรรมจริยธรรมและความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค
4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพรอบด้าน
5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจังด้วยความเอื้ออาทร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 8) กล่าวว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีประโยชน์ต่อหลายฝ่าย ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อนักเรียน

- 1.1 นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ และพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง

1.2 นักเรียนได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ

1.3 นักเรียนได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัว มีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

1.4 นักเรียนมีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง

2. ประโยชน์ต่อครู

2.1 ครูได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 ครูมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน

2.3 ครูมีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา

2.4 ครูมีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

3. ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

3.1 ผู้บริหารได้รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ ปฏิรูปการเรียนการสอน

3.2 ผู้บริหารได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนและใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนานักเรียน พัฒนาหลักสูตรและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

3.3 ผู้บริหารมีรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงระบบ ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

4. ประโยชน์ต่อโรงเรียน

4.1 โรงเรียนมีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา

4.2 โรงเรียนได้รับการยอมรับ การสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร องค์กรที่เกี่ยวข้อง

4.3 โรงเรียนมีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

5. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง / ชุมชน

5.1 ผู้ปกครอง / ชุมชน ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

5.2 ผู้ปกครอง / ชุมชน เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน

5.3 ผู้ปกครอง / ชุมชน มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน เป็นครอบครัว / ชุมชนที่เข้มแข็ง

5.4 ผู้ปกครอง / ชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานและบุคคลในชุมชน

6. ประโยชน์ต่อเขตพื้นที่การศึกษา

6.1 พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน

6.2 พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงานนิเทศติดตามผล ประเมินผล และ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6.3 มีระบบข้อมูลสารสนเทศทั้งข้อมูลระดับบุคคลและระดับโรงเรียนเพื่อ พัฒนางานต่อไป

7. ประโยชน์ต่อประเทศชาติ

7.1 นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญาและมีความสุข

7.2 มีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ

7.3 ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานในระดับ

ต่าง ๆ

7.4 ประชาชนมีคุณภาพ ซึ่งถือเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการ ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ประกอบด้วยคณะบุคคลซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร สถานศึกษา คณะครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อื่น ๆ และประกอบด้วย ความร่วมมือ การประสานงาน เพื่อการดำเนินงานที่สำเร็จ อย่างมี ประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วนิดา ชนินทุยทรวงศ์ (2544 : 13 – 14) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนทุกฝ่าย ควรตระหนักถึง ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือ ร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ
2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุก ด้าน
3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานกันอย่าง ไกล่เกลียดและมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด
4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความ

ร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546ก : 6) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพ ของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น มีดังนี้

1. ทีมนำและทีมประสาน อันได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินการงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่างๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องจิตวิทยาการแนะแนวและการให้การศึกษาเบื้องต้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

6. ผู้ปกครองและเครือข่ายการร่วมพัฒนาในทุกส่วนของสังคม มีความมุ่งมั่นในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเยาวชนในเชิงบูรณาการอย่างเข้มแข็ง จริงจัง

สายสมร ยูนิมิ (2547 : 71-74) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. ผู้บริหารและผู้ช่วยทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือ

นักเรียนและให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องตระหนักในความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนทุกคน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคนต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยที่ครูทุกคนต้องให้ความร่วมมือ รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ครูที่ปรึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น เรื่องทักษะการให้คำปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือประสานสัมพันธ์กัน ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ เพื่อความสำเร็จของการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างแท้จริง

นโยบาย / มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 2) ได้มีนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกำหนดมาตรการสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพนักเรียน เน้นกิจกรรมส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาและการคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 6-7) ยังได้จัดทำมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการประเมินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพมากขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม กำกับ ดูแล ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อเป็นการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน 12 ตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. มาตรฐานด้านนักเรียน มี 1 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด เน้นให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพตนเองได้ตามศักยภาพ และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. มาตรฐานด้านกระบวนการ มี 1 มาตรฐาน 3 ตัวชี้วัด เน้นให้มีการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. มาตรฐานด้านปัจจัย มี 1 มาตรฐาน 4 ตัวชี้วัด เน้นให้มีบุคลากร สื่อ เครื่องมือ เพื่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐานที่ 1 นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตัวชี้วัดที่ 1 รู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้

ตัวชี้วัดที่ 2 มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี

ตัวชี้วัดที่ 3 มีทักษะชีวิต สามารถหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตรายและ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

ตัวชี้วัดที่ 4 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและสังคม

ตัวชี้วัดที่ 5 มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 2 มีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 มีการวางระบบการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 มีการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการรู้จัก

นักเรียนเป็นรายบุคคล มีการคัดกรองนักเรียน มีการส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่หลากหลาย มีการป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข มีการส่งต่อนักเรียนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบและมีเครือข่ายสหวิชาชีพ

ตัวชี้วัดที่ 3 มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผล และพัฒนา ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานที่ 3 มีบุคลากร สื่อ เครื่องมือ เพื่อการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 ครูมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 3 ผู้ปกครอง ชุมชน ให้ความร่วมมือเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 4 มีสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน

บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2544 : 33 – 37) กล่าวถึงการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มอบหมายให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียนนำไปใช้ในปีการศึกษา 2540 นั้น ทุกโรงเรียน จะต้องปฏิบัติตามแนวทางดังนี้คือ 1) จัดการประชุมเพื่อกำหนดโครงสร้างบุคลากร 2) แต่งตั้งคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วยคณะกรรมการ 3 ชุด คือ

1. คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) ประกอบด้วย

1.1 ผู้อำนวยการสถานศึกษา ประธานกรรมการ

1.2 รองผู้อำนวยการสถานศึกษา กรรมการ

1.3 หัวหน้าระดับชั้น กรรมการ

1.4 หัวหน้าแผนงานโรงเรียน กรรมการ

1.5 ผู้แทนผู้ปกครอง / ชุมชน กรรมการ

1.6 หัวหน้างานแนะแนว กรรมการ

1.7 ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง กรรมการและเลขานุการ

2. คณะกรรมการประสานงาน (ทีมประสาน / ทีมสนับสนุน / ทีมคุณภาพ)

ประกอบด้วย

2.1 รองผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง ประธานกรรมการ

2.2 หัวหน้าระดับทุกระดับ กรรมการ

2.3 หัวหน้างานอนามัย กรรมการ

2.4 ครูงานแผนงานสารสนเทศ กรรมการ

2.5 บุคลากรอื่นที่โรงเรียนเห็นสมควร กรรมการ

2.6 หัวหน้างานแนะแนว กรรมการและเลขานุการ

3. คณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ) แยกเป็น 6 คณะ ตามระดับชั้น บุคลากรแต่ละคณะประกอบด้วย

3.1 หัวหน้าระดับชั้น	ประธานกรรมการ
3.2 รองหัวหน้าระดับชั้น	กรรมการ
3.3 ครูที่ปรึกษาในระดับ	กรรมการ
3.4 ครูประจำวิชาในระดับ	กรรมการ
3.5 ครูแนะแนว	กรรมการ
3.6 บุคลากรตามความเหมาะสม	กรรมการและเลขานุการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 ก : 24) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการในระดับต่าง ๆ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ

1. ส่งเสริม สนับสนุนการขับเคลื่อน และผดุงระบบการดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน

2. สร้างขวัญ กำลังใจและพัฒนาบุคลากร
3. เป็นผู้นำในการผนึกสถานบูรณาการภารกิจ โดยรวมของสถานศึกษา
4. ประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่าย
5. นิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประสานงาน

1. ปฏิบัติงานในฐานะเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ประสานงานระหว่างคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมทำ) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ) และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. จัดเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานและรับผิดชอบจัดประชุมชี้แจงและการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร
4. จัดการประชุมปรึกษาหารือคณะกรรมการในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
5. รายงานสรุปผลการดำเนินงาน
6. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน

1. ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง ประชุมชี้แจง และทำความเข้าใจกับคณะกรรมการดำเนินงานระดับชั้นของตน
2. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน ประเมินผล จัดทำรายงานตามระดับชั้น
3. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของครูที่ปรึกษาและนักเรียน เพื่อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและนำเสนอทีมประสาน
4. ประชุมร่วมกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
5. ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในงานประจำของตน ดังรายละเอียดในหน้าที่ต่อไป
6. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 13 – 25) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยงานกลางที่มีบทบาท หน้าที่ในการกำหนดนโยบายการดำเนินงานไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติ คือ สถานศึกษา สามารถดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและหน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แนวทางดำเนินงานคือ กำหนด ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และจุดเน้นด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมอบหมายหน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างชัดเจน
2. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน แนวทางดำเนินงาน คือ เชิญประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงกลาโหม ฯลฯ เพื่อวางแผนปฏิบัติร่วมกัน

3. ส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดการพัฒนาองค์ความรู้สู่การปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แนวทางดำเนินงานคือ พัฒนาบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีความเข้มแข็งด้านองค์ความรู้ และการปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ส่งเสริมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. สนับสนุนช่วยเหลือให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา สามารถดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางดำเนินงานคือ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา อุปสรรคของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาอันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงาน ไม่ประสบความสำเร็จ

5. ส่งเสริมให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีระบบติดตาม ประเมินผลและรายงานความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง แนวทางดำเนินงานคือ กำกับ ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงาน ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสูงสุดในสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการและให้ความสำคัญในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จจึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1. บริหารจัดการให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ แนวทางดำเนินงานคือ กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กำหนดโครงสร้างการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดเกณฑ์จำแนกกลุ่มนักเรียน ส่งเสริมให้ครูทุกคนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้รับความรู้เพิ่มเติม มีทักษะเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานและบุคลากรภายนอก เช่น ผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง องค์กรต่าง ๆ สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจ แนวทางในการดำเนินงาน คือ เชิญร่วมเป็นกรรมการและเครือข่ายในการช่วยเหลือนักเรียน ประชุมปรึกษาหารือและขอความร่วมมือ

3. คุณดูแล กำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล สนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน แนวทางดำเนินงาน คือ กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ยกย่องให้รางวัล เผยแพร่ผลงานการดำเนินงานในโอกาสต่าง ๆ

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวทางที่กำหนด คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยการรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ และเป็นปัจจุบัน การคัดกรองนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูล จำแนกจัดกลุ่มผู้เรียน เช่น กลุ่มเด็กมีความสามารถพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน (จำนวนกลุ่มและเกณฑ์ในการคัดกรองอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน) ส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน โดยจัดกิจกรรม โครงการ โครงการ ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการดำรงชีวิต การป้องกันและแก้ไขปัญหา ดูแลช่วยเหลือ ให้คำปรึกษากรณีปัญหาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม การส่งต่อ กรณีปัญหาของนักเรียนซับซ้อน ให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนว ฝ่ายปกครองหรือผู้มีทักษะความสามารถตรงกับลักษณะปัญหา

2. พัฒนาตนเองด้านองค์ความรู้ทางจิตวิทยาการแนะแนวและการให้การปรึกษา

3. ร่วมประชุมกลุ่ม ปรึกษาปัญหารายกรณี

4. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งหัวหน้าระดับ

5. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทหน้าที่ของครูแนะแนว ครูแนะแนวมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. นิเทศ (Supervising) สนับสนุนและเป็นแกนหลักแก่ครูที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ทุกคนในการให้ความรู้ เทคนิค วิธีการและกระบวนการตามหลักจิตวิทยาและการแนะแนวเพื่อใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในประเด็นสำคัญต่อไปนี้ เทคนิค วิธีการและเครื่องมือ เพื่อการรู้จักและเข้าใจผู้เรียน รวมทั้งการคัดกรองจัดกลุ่มผู้เรียน การให้คำปรึกษาเบื้องต้น เช่น การใช้ระเบียบวินัย แบบทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรม โฮมรูม การประชุมชั้นเรียน และกิจกรรมสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม คัดกรอง ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับธรรมชาติและลักษณะของผู้เรียนกลุ่มพิเศษประเภทต่าง ๆ และเสนอแนะแนวทางในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา

2. ให้คำปรึกษา (Counseling) แก่ผู้เรียน (ในกรณีที่ครูที่ปรึกษาไม่สามารถไม่สามารถแก้ไข หรือยากต่อการช่วยเหลือ) ผู้ปกครอง และผู้ขอรับบริการทั่วไป
3. ประสาน (Co-Ordinating) กับผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา เป็นระบบเครือข่ายในการดำเนินงานแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในชั่วโมงแนะแนว
5. ให้บริการต่าง ๆ หรือจัดทำโครงการ กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นการสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
6. ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี
7. ในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาขอความช่วยเหลือของครูแนะแนวให้ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกและติดตามผลการช่วยเหลือนั้น
8. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งผู้บริหาร หรือหัวหน้าระดับ
9. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนประจำวิชาและครูที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อรู้จักและเข้าใจผู้เรียนอย่างแท้จริง
2. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนแก่ครูที่ปรึกษา และให้ความร่วมมือกับครูที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. ใช้ข้อมูลการรู้จักและเข้าใจผู้เรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและบริการต่าง ๆ ให้ผู้เรียนและบริการต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. ให้คำปรึกษาเบื้องต้นในรายวิชาที่สอนในด้านการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพทักษะการดำรงชีวิตและบุคลิกภาพที่พึงประสงค์
5. พัฒนาตนเองด้านองค์ความรู้ทางจิตวิทยาและการแนะแนว และนำมาบูรณาการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
6. ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
7. บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน สรุปผลและรายงานส่งหัวหน้าระดับ
8. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย.

บทบาทหน้าที่ของผู้แทนนักเรียน มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. เรียนรู้ ทำความเข้าใจกรอบแนวคิดของระบบการดูแลช่วยเหลือ
2. ประสานงานในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของเพื่อนนักเรียน
3. มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน / โครงการ / กิจกรรม
4. เป็นแกนนำในการดูแลช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้และการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตเต็มตามศักยภาพ

บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองและชุมชน มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. อบรมดูแลและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตครอบครัว มีความรักความเข้าใจ และให้ความอบอุ่น แนวทางดำเนินงานคือ จัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ให้นักเรียนได้สัมผัสกับตัวอย่างที่ดี สนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจและศักยภาพของตนเองใช้หลักจิตวิทยาในการเลี้ยงดูบุตรหลาน
2. สนับสนุนให้ความร่วมมือ วางแผนร่วมกับสถานศึกษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน แนวทางดำเนินงานคือ เข้าร่วมประชุม วางแผนหาแนวทางดำเนินงาน ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน
3. เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่นักเรียน แนวทางดำเนินงานคือ ให้คำปรึกษา แนะนำที่ดีแก่นักเรียน เสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีให้นักเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีคุณภาพ การประสานงานและการสร้างความร่วมมือร่วมใจในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาควรประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนต่อไป

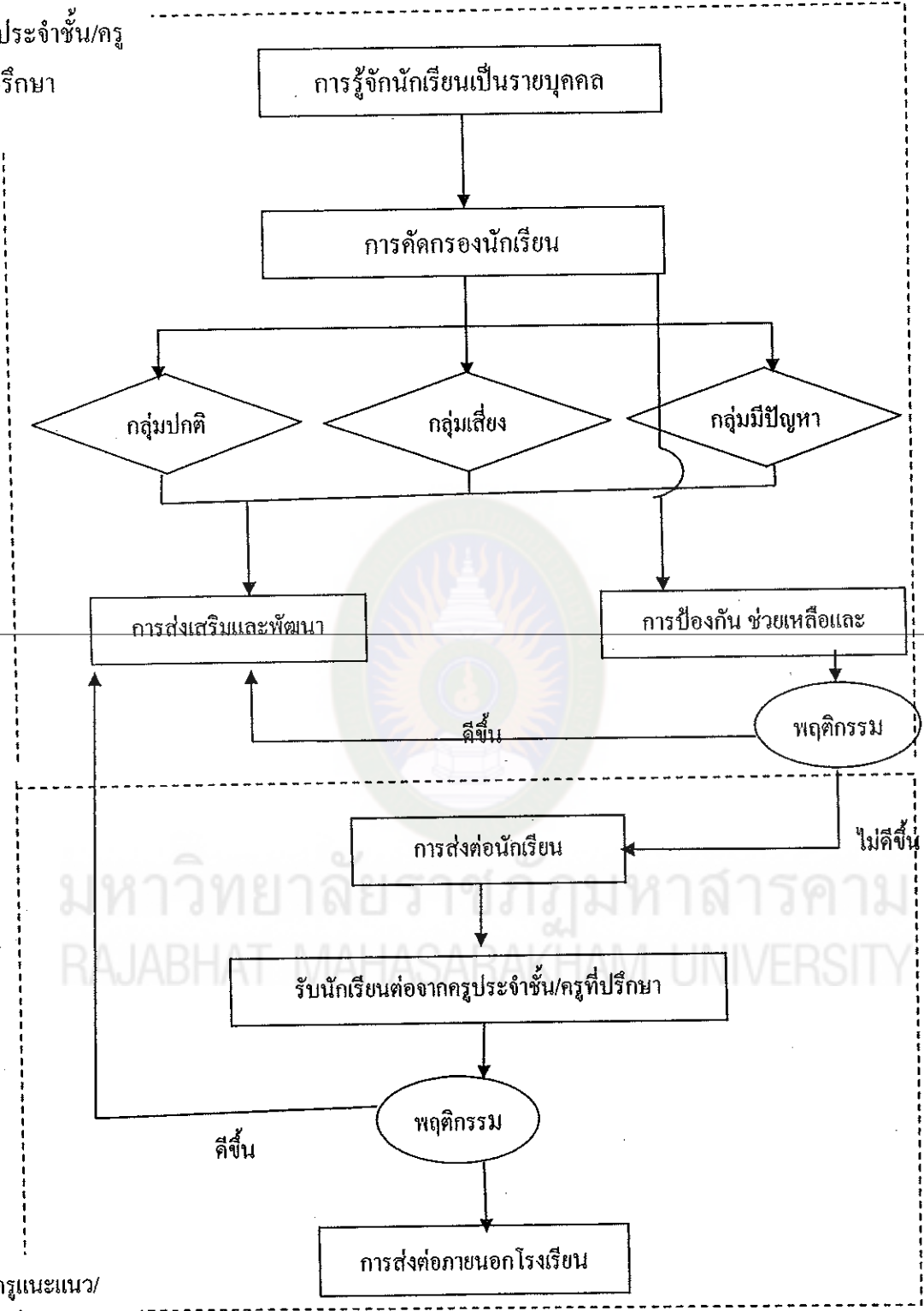
กระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา จะต้องเป็นความร่วมมือกันในการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษา หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยมีบุคลากรหลักในการดำเนินงาน คือ ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา โดยมีภารกิจที่ เป็นหัวใจของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 กิจกรรม คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 36) ดังภาพประกอบที่ 3 กระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ครูประจำชั้น/ครู
ที่ปรึกษา

ครูแนะแนว/
ผู้เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 3 กระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 36)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 35) กล่าวว่า กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น
3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาและเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา กลับมามีพฤติกรรมดีขึ้นตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา คือความเอาใจใส่ดูแลนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยจนกลายเป็นปัญหาของสังคม
5. การส่งต่อ เป็นการดำเนินการในกรณีที่มีปัญหาต่อการช่วยเหลือ หรือหากว่าช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น แต่ละกิจกรรมมีความสำคัญแตกต่างกันไป

องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือแตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกันจึง

ก่อให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการได้รู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดคะเน โดยเฉพาะการแก้ปัญหานักเรียนซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด

วนิดา ชนินทบุททวงศ์ (2544 : 20 – 22) กล่าวว่า ในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลนั้น ครูที่ปรึกษาต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพและด้านครอบครัว เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การศึกษาจากแฟ้มสะสมผลงานการ เยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 37) ได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ที่ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาควรมีสำหรับใช้ในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. ข้อมูลด้านความสามารถ
 - 1.1 การเรียน
 - 1.2 ความสามารถพิเศษ / อัจฉริยะ
2. ด้านสุขภาพ
 - 2.1 ร่างกาย / ความพิการ
 - 2.2 จิตใจ – พฤติกรรม
3. ด้านครอบครัว
 - 3.1 เศรษฐกิจ
 - 3.2 การคุ้มครองสวัสดิภาพ
4. ด้านสารเสพติด
5. ด้านความปลอดภัย
6. พฤติกรรมทางเพศ
7. ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน

ในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 37) กล่าวว่า ควรมีข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบเอกสารเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ นักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านี้มาศึกษาพิจารณาทำความเข้าใจนักเรียนเป็นเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอหรือมีข้อสังเกตบางประการก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูคนอื่น ๆ หรือเพื่อน ๆ ของนักเรียน ระเบียบสะสมเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน จึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้อย่างดีมิให้ผู้ใดเกี่ยวข้องหรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้กับครูที่ปรึกษาและมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย ระเบียบสะสมควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปีการศึกษา หรือ 6 ปีการศึกษา และส่งต่อระเบียบสะสมไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป หรืออาจจัดครูที่ปรึกษาตามดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนจบการศึกษาในแต่ละตอนหรือจนจบ 6 ปีการศึกษาก็ได้

2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น แบบประเมินพฤติกรรมเด็กเป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำขึ้น ซึ่งใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงและความตรง จำนวนข้อไม่มาก คณะผู้จัดทำของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรรณพิมล หล่อตระกูล เป็นหัวหน้าคณะ ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความเที่ยงและความต่างแบบประเมินและหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทย แบบประเมินพฤติกรรมเด็กมี 3 ชุด คือ ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมิน ชุดที่พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมิน และชุดที่นักเรียนประเมินตนเอง ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อเท่ากันคือ 25 ข้อ โรงเรียนอาจเลือกใช้ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมิน เพื่อความเที่ยงตรงยิ่งขึ้นโดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งถ้าหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุดพร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา การใช้แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องได้รับการอบรมวิธีการใช้ก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีทักษะในการใช้

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กมีไม่พอเพียง หรือเกิดกรณีที่จำเป็นต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมอีก ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมในห้องเรียน การสัมภาษณ์ และการเยี่ยม

บ้านนักเรียน เป็นต้น การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ครูที่ปรึกษาสร้างสัมพันธภาพอันดีกับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้ครูที่ปรึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลนักเรียนได้มากพอที่จะสามารถวิเคราะห์พฤติกรรม คัดกรองนักเรียน ให้คำแนะนำปรึกษา และวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา มักมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและก่อปัญหาขึ้นมากมาย ครูที่ปรึกษาที่มีข้อมูลนักเรียนมากพอจะสามารถจัดกิจกรรมป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้และหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันที่

วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า มีวิธีการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 ข : 38)

1. การสังเกต

- 1.1 สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน
- 1.2 สังเกตพฤติกรรมการทำงาน of นักเรียน

2. การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่

- 2.1 ผู้เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา ได้แก่ ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชา / เพื่อนครู และเพื่อนนักเรียน
- 2.2 ผู้เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน ญาติใกล้ชิด นักเรียนและเพื่อนบ้าน

2.3 สัมภาษณ์ตัวนักเรียนเอง

3. การเยี่ยมบ้าน

- 3.1 เยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบพ่อแม่ / ผู้ปกครองนักเรียน ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ / สังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ทักษะ / ค่านิยม ของคนในครอบครัว

3.2 เยี่ยมบ้านเพื่อพบบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว

4. ศึกษาข้อมูล

4.1 ศึกษาข้อมูลจากผลงานของนักเรียน แบ่งออกเป็น

- 4.1.1 จากผลงานการเขียน ได้แก่ อัดชีวประวัติ บันทึกประจำวัน
- 4.1.2 จากชิ้นงาน ได้แก่ สมุดทำงาน / แบบฝึกหัด งานฝีมือ / สิ่งประดิษฐ์

โครงการงาน

4.2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานอื่น ๆ ได้แก่

- 4.2.1 ระเบียบสะสม
- 4.2.2 การศึกษาเด็กเป็นรายกรณี
- 4.2.3 บันทึกสุขภาพจากแพทย์
- 4.2.4 บันทึกสรุปการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน
- 4.2.5 บันทึกสรุปการสำรวจเบื้องต้น เพื่อคัดแยกความพิการ / ความ

บกพร่อง

- 4.2.6 บันทึกสรุปการสำรวจความสามารถพิเศษ 10 แว
- 4.2.7 บันทึกสรุปการสำรวจนักเรียนด้อยโอกาส

5. แบบทดสอบ

- 5.1 แบบทดสอบที่สถานศึกษาสร้างขึ้น
- 5.2 แบบทดสอบระดับชาติ
- 5.3 แบบทดสอบมาตรฐาน

วิสรณ พลเสน (2547 : 35) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายความว่า นักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้จักข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษาเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อการคัดกรองนักเรียนได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการให้ความช่วยเหลือ มีวิธีการหรือเครื่องมือหลายอย่าง อาทิ การสังเกต สัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน ศึกษาข้อมูล ทดสอบ ฯลฯ การเลือกใช้เครื่องมือให้พิจารณาตามความเหมาะสมเพื่อที่จะสามารถรู้จักนักเรียนแต่ละคนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การคัดกรองนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 15 – 18) กล่าวว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2. กลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา คือนักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้ความช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาตามแต่กรณี การจัดกลุ่มนักเรียนนี้มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแล ช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียน ยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ปัญหา ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการ จัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหามาของนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อ ความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 44) กล่าวว่า ผลการคัด กรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรู้ได้ว่าตนถูกจัด กลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความ ไวต่อ การรับรู้ แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวดีว่า ขณะนี้ตนเองมีพฤติกรรมอย่างไร หรือ ประสบปัญหาใดก็ตามและเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนนักเรียนอีกด้วย ดังนั้น ครูที่ปรึกษาต้องเก็บต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้ครูที่ปรึกษา จะต้องประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งต้องระมัดระวังในการสื่อสารที่ ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าคุณครูของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจาก เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการ คัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียน ของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุมเพื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่ม นักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกัน เป็นที่ ยอมรับของครูใน โรงเรียนรวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของ พฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา

การคัดกรองนักเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อจำแนกกลุ่มนักเรียน เป็นการจำแนกตาม ข้อมูลนักเรียน โดยยึดเกณฑ์การคัดกรองที่บุคลากรของโรงเรียนร่วมกันกำหนดขึ้น ผลการคัด กรองนักเรียนจะช่วยให้ครูที่ปรึกษาทราบพฤติกรรมและแนวโน้มของพฤติกรรมนักเรียนที่ รับผิดชอบซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษาสามารถวางแผนจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละ กลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ครูที่ปรึกษาควรแจ้งผลการคัดกรองนักเรียนให้ผู้ปกครอง ทราบทุกราย โดยเฉพาะนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา และต้องแจ้งด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ปกครองนักเรียนเกิดความรู้สึกว่าคุณครูของตนแปลกแยกจากนักเรียนอื่น แต่ควรใช้วิธีชี้แจง เสนอแนะและขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหามาที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาของสถาบันต่าง ๆ ได้มีความเห็นถึงลักษณะของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

กรมสุขภาพจิต (2544 : 4) กล่าวว่า กลุ่มเสี่ยง หมายถึง ลักษณะกลุ่มคนที่มีหลักฐานพอจะเชื่อได้ว่ามีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหามากกว่าบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยที่คนกลุ่มนี้ ยังไม่มีอาการหรือความผิดปกติ แต่ถ้าไม่ได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันจะทำให้เกิดปัญหาภายหลัง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 84) กล่าวว่า นักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านยาเสพติด คือ นักเรียนที่ใช้สารเสพติดหรือเคยใช้สารเสพติด เช่น กัญชา ยาบ้า หรือสารเสพติดอื่น ๆ ลักษณะกลุ่มเสี่ยงด้านการมีเพศสัมพันธ์คือ มีลักษณะจับคู่อยู่กันอย่างชัดเจน แยกกลุ่มอยู่ด้วยกันสองต่อสองบ่อยครั้ง หนีเรียน ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผล

1. กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์ การคัดกรอง ของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

2. กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะ แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นในด้านหนึ่งหรือหลายด้านอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเทียบกับผู้ที่มีอายุในระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมให้นักเรียน ได้พัฒนาความสามารถพิเศษนั้นอย่างเต็มศักยภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การคัดกรองนักเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำผลมาจำแนก คัดกรองนักเรียน สถานศึกษาควรมีการประชุมครู กำหนดเกณฑ์การคัดกรองเพื่อจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน ให้เป็นที่ยอมรับของครูและสอดคล้องกับสภาพความจริง สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

การส่งเสริมพัฒนานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 45) กล่าวถึงการส่งเสริมพัฒนานักเรียนว่า เป็นการจัดกิจกรรมสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนในกลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนและชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมนักเรียน

มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ สถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมโฮมรูม อาจเป็นห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน โดยจัดให้มีบรรยากาศเสมือนบ้าน ที่มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันละมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน การจัดกิจกรรมโฮมรูมนี จะช่วยให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถและป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย

2. การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) เป็นการพบกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างบ้าน โรงเรียนและผู้ปกครอง การประชุมผู้ปกครองจะทำให้ นักเรียนได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพมีความสามารถมากยิ่งขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 3) ที่กล่าวถึงการส่งเสริมพัฒนานักเรียนว่า เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มคัดกรองไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง มีปัญหา กลุ่มความสามารถพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้พัฒนาเต็มศักยภาพมีความภาคภูมิใจ ในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูมการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะ การดำรงชีวิตหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนมะค่าวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 ได้เสนอแนะกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนานักเรียน ควรมีกิจกรรมเหล่านี้คือ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมคนดี กิจกรรมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีไทย กิจกรรมการใช้เวลาว่างให้

เป็นประโยชน์ กิจกรรมด้านยาเสพติด กิจกรรมรู้จักัญญาและกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย (โรงเรียนมะค่าวิทยา. 2548 : 3)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา กลับมามีพฤติกรรมดีขึ้นตามต้องการของสถานศึกษาและชุมชน สิ่งสำคัญที่ครูที่ปรึกษาต้องตระหนักในการจัดกิจกรรมประชุม คือ ต้องมีการเตรียมข้อมูลนักเรียนแต่ละคนให้ชัดเจนและในการสื่อสารกับผู้ปกครองจะต้องระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบ การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนควรเป็นการพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยใส่ใจของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน และอาศัยกิจกรรมที่จะนำไปให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบ และต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน ในการจัดการประชุมทุกครั้งครูที่ปรึกษาจะต้องบันทึกหลักฐานการประชุมแต่ละครั้งเพื่อเป็นหลักฐาน เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

การป้องกันและแก้ไขปัญหา

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลย นักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่ามาก และครูที่ปรึกษาต้องจัดทำบันทึกหลักฐานการช่วยเหลือนักเรียนไว้ทุกครั้ง

ประเวศ ต้นติพิวัฒนสกุล (2546 : ออนไลน์) กล่าวว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหานั้น ต้องอาศัยหลายมุมมองและวิธีการที่หลากหลาย ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานคือปัญหาระดับนโยบายและโครงสร้าง รวมถึงการขาดข้อมูล วัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่น ประสิทธิภาพของวิธีการในการแก้ปัญหาก็เกี่ยวกับพฤติกรรมของวัยรุ่น คือ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 24) กล่าวว่า มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนที่ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ

1. การให้การปรึกษาเบื้องต้น เป็นการให้การช่วยเหลือเพื่อผ่อนคลายปัญหาให้ลดน้อยลง ทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติตนของนักเรียนโดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์ ทั้งนี้ครูที่ปรึกษาจะต้องสร้างสัมพันธภาพกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจกล้าที่จะให้ข้อมูลที่ต้องการ เพื่อครูที่ปรึกษาจะได้ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวทางการจัดกิจกรรม 5 แนวทาง ที่จำเป็นคือ

- 2.1 การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร
- 2.2 การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม
- 2.3 การใช้กิจกรรมในห้องเรียน
- 2.4 การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
- 2.5 การใช้กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 49 – 50) กล่าวว่า มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนมีหลายวิธี ได้แก่ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาและการติดตามดูแลช่วยเหลือ ครูควรจัดกิจกรรมป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา โดยใช้เครื่องมือคือ แบบบันทึกการให้คำปรึกษา แบบบันทึกผลการประสานและช่วยเหลือนักเรียน แบบบันทึกการติดตามดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นต้น การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งและจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด แนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งอาจใช้วิธีการลงโทษเพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความผิดที่ได้กระทำไป หรืออาจใช้วิธีการเห็นอกเห็นใจประนีประนอมให้กำลังใจหรือเสริมแรง เพื่อให้เห็นว่าพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านั้นนักเรียนต้องเลิกประพฤติปฏิบัติด้วยความเต็มใจ จึงจะสามารถแก้ไขพฤติกรรมนั้นได้อย่างยั่งยืน การพิจารณาเลือกใช้กิจกรรม ครูที่ปรึกษาจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญหา บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน สภาพของชั้นเรียน โรงเรียนและชุมชนด้วย และข้อมูลที่ครูที่ปรึกษาพึงตระหนักอย่างยิ่งคือ การรักษา

ความลับของนักเรียน เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ให้การช่วยเหลือต้องไม่นำไปเปิดเผยเว้นแต่เพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยต้องไม่ระบุ ชื่อ – สกุล จริงของนักเรียนและการเปิดเผยควรเป็นลักษณะที่ไม่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

กระบวนการป้องกันแก้ไขวิกฤติความรุนแรงให้กับนักเรียนนักศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัยด้วยวิถีประชาธิปไตย โดยใช้วิธีการเสริมแรง ชูใจไปสู่สำเร็จ ให้รักและเห็นคุณค่าในตัวเอง สร้างนิสัยใฝ่อนาคต ลดอคติ ดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ปกป้องสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ปรับระบบและขยายเวลาจัดกิจกรรมและบริการในโรงเรียน ขจัดจุดอ่อนแหลมเสี่ยงภัย พัฒนาระบบการแนะแนวและให้คำปรึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกส่วนของสังคมให้เข้มแข็ง จริงจัง

ขั้นตอนที่ 2 เรียนรู้และเฝ้าระวังสัญญาณเตือนภัย โดยใช้วิธีการอบรมพัฒนา ส่งเสริม ความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมที่ส่งสัญญาณเตือนภัยและแนวทางการเฝ้าระวัง ยับยั้ง ป้องกัน กำหนดแผนงาน ขั้นตอน วิธีปฏิบัติเพื่อจัดการกับสัญญาณเตือนภัย

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการยับยั้ง ช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งสัญญาณก่อเหตุรุนแรงโดย ใช้วิธีประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สถานการณ์แวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรง จัดโปรแกรมฝึกทักษะลดความขัดแย้งให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง จัดทำแผนแก้ไขปัญหาคูณเงิน รณรงค์ให้ผู้ปกครองและบุคคลใกล้ชิดเก็บรักษาอาวุธและสื่อกระตุ้นการใช้ความรุนแรงให้อยู่ในที่มืดซิด

ขั้นตอนที่ 4 เตรียมการยับยั้งแทรกแซงระหว่างเกิดเหตุวิกฤตความรุนแรง (การ ชูวางระเบิด , การใช้อาวุธ , การวางเพลิง , การต่อสู้ทะเลาะวิวาท , การกีดกันแก๊งรังแก , การ ล้วงละเมิดทางเพศ) โดยใช้วิธีกำหนดมาตรการ ขั้นตอน การอพยพ เคลื่อนย้ายนักเรียน อบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการประสานการปฏิบัติรับมือเหตุวิกฤต วางระบบการ ติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จัดระบบรักษาความปลอดภัย กรณีฉุกเฉิน ฝึกซ้อมปฏิบัติการรับมือกับเหตุฉุกเฉิน

ขั้นตอนที่ 5 การจัดการกับสถานการณ์หลังเหตุวิกฤต โดยใช้วิธีร่วมศึกษาทำความเข้าใจปฏิกิริยาของบุคคลเมื่อเผชิญความเครียด ความกลัว และการสูญเสีย ช่วยเหลือ ผู้ปกครองให้เข้าใจปฏิกิริยาของบุตรหลานต่อเหตุการณ์รุนแรงและการปลอบขวัญ ช่วยเหลือ ให้การบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจนักเรียน ช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายจากเหตุการณ์รุนแรงและ ครอบครัว

สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2549 : 63) กล่าวว่า มาตรการในการป้องกันปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบัน มีดังนี้

1. ครอบครัวหรือผู้ปกครองต้องให้ความรักและความอบอุ่นแก่ลูกหลาน ความรักของพ่อแม่ การเลี้ยงดูของพ่อแม่ วินัยของพ่อแม่ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของพ่อแม่ มีส่วนสร้างบุคลิกภาพและค่านิยม รวมถึงแบบแผนพฤติกรรมในเรื่องเพศให้แก่เด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เยาวชนอยู่ในวัยที่ต้องมีตัวแบบที่ดี เพื่อเขาจะได้เลียนแบบพฤติกรรม เช่น ในเรื่องการวางตัวต่อเพศตรงข้าม ความมั่นคงทางอารมณ์ ความซื่อสัตย์ต่อกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกันในการใช้ชีวิตคู่ของพ่อแม่
2. การปลูกฝังค่านิยมเรื่องเพศที่ถูกต้องให้แก่ลูกหลาน พ่อแม่หรือผู้ปกครองปลูกฝังค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีในเรื่องเพศ เช่น ผู้หญิงให้รักนวลสงวนตัว ผู้ชายให้เกียรติผู้หญิง รู้จักความรับผิดชอบ
3. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องเข้าใจลักษณะธรรมชาติและความต้องการของวัยรุ่น พ่อแม่ควรมีการศึกษาพัฒนาการในช่วงวัยต่าง ๆ ของลูกหลาน เช่น พ่อแม่ต้องเข้าใจว่าวัยรุ่นต้องการอิสระความเป็นส่วนตัว การตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นต้น พ่อแม่จึงต้องทำการศึกษาเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัยระหว่างพ่อแม่กับลูก
4. ครอบครัวมีการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ช่วยให้วัยรุ่นแสดงลักษณะความเป็นตัวของตัวเองมีการปรับตัวทางสังคมที่ดี เด็กและเยาวชนที่มีสัมพันธภาพและปรองดองกับพ่อแม่ของเขาจะมีปัญหาน้อยกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด
5. เลือกหรือคัดกรองสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ให้อยู่ในขอบข่ายที่เหมาะสมไม่ล่อแหลมจนเกินไป ถ้าสื่อใด ๆ ที่ออกมาเห็นว่าไม่สมควร พ่อแม่ควรให้ข้อมูลย้อนกลับ ให้ความรู้ คำอธิบาย ซึ่งให้เห็นคุณและโทษของข้อมูลจากสื่ออื่น ๆ
6. การสนับสนุนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การอ่านหนังสือ การออกกำลังกาย การเล่นดนตรี เป็นต้น
7. กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก พ่อแม่ ผู้ปกครองจึงควรทำความรู้จักสนิทสนมกับกลุ่มเพื่อนของลูกหลาน และคอยสอนให้เยาวชนเลือกคบเพื่อนที่มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน หมายถึงความเอาใจใส่ดูแลนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

โดยไม่ปล่อยปละละเลยจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ครูที่ปรึกษาต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วนและหาวิธีการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ปัญหาที่เหมือนนักของนักเรียนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน วิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้น การช่วยเหลือแก้ปัญหาของนักเรียนโดยเฉพาะการให้คำแนะนำปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือที่ตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูที่ปรึกษาแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผักผ่อนเพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคนได้

การส่งต่อนักเรียน

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยไปเป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาต่อไป ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นเรื่องใหญ่ที่ยากแก่การแก้ไข

กรมสุขภาพจิต (2546 ข : 38 – 39) ที่กล่าวว่า ในการส่งต่อนักเรียนนั้น มีแนวทางในการส่งต่อ ดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อเพื่อให้ทราบล่วงหน้า
2. สรุปรายชื่อข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือให้ผู้รับช่วงการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง
3. ครูที่ปรึกษาต้องชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อ โดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังไม่ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวลหรือโกรธ แต่ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบกับครูที่จะช่วยเหลือ
4. ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่ช่วยเหลือนักเรียน และส่งต่อให้เรียบร้อย
5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 29) กล่าวว่า การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางในการส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

1. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิม ไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ

2. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมก็ไม่ให้ความร่วมมือใด ๆ

3. ปัญหาของนักเรียนเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด และได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทางดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 4) ที่กล่าวว่า ในการส่งต่อนักเรียนเพื่อการช่วยเหลือนั้น ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนหรือการคัดกรองก็ได้ ขึ้นอยู่กับกรณีปัญหาของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข : 51 – 52) กล่าวว่า การส่งต่อนักเรียนในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ตามกระบวนการการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนนั้น ในกรณีที่ปัญหายากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน กรณีที่มีเด็กมีความสามารถพิเศษ หรือเด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กด้อยโอกาส ก็ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น

โรงเรียนอานาเจอร์ญ (2548 : ออนไลน์) กล่าวว่า การส่งต่อนักเรียนในการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน มีปัญหาบางปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนยังมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็จัดการส่งต่อ โดยแบ่งเป็นส่งต่อภายในและส่งต่อภายนอก จากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องทำให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมลดลงและส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มปกติมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 2 (2548 : ออนไลน์) กล่าวว่า การส่งต่อนักเรียน จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองที่ต้องอาศัยความเข้าใจ เวลาและงบประมาณ เพื่อ ส่งต่อนักเรียนในการแก้ปัญหา กำหนดแนวทางในการส่งต่อนักเรียนไว้ 2 แบบคือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง

2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ในการส่งต่อนักเรียนนั้น ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือนักเรียนในกรณีที่โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการเองได้ จึงต้องมีกระบวนการในการส่งต่อ ไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อช่วยในการบำบัดรักษาต่อไป ความสำเร็จในการช่วยเหลือนักเรียนเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของนักเรียน ครูทุกฝ่าย และการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากผู้ปกครอง อีกทั้งจากจิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยาประจำโรงเรียน เพื่อร่วมกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน ก็จะทำให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักบางประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการสำคัญ และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการพอสรุปได้ ดังนี้

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 10 – 30) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง การวิจัยประเภทหนึ่งซึ่งใช้กระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและวิเคราะห์ วิจัยผลลัพธ์การปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ การดำเนินงานจะต่อเนื่องไปจนกว่าจะ ได้รับข้อสรุปที่แก้ไข ได้จริง หรือมีการพัฒนาสภาพการณ์ของสิ่งที่ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2539 : 13) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบการวิจัยที่สะท้อนถึงตนเองหรือตรวจสอบตนเอง เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้ปรับปรุงการปฏิบัติงาน ทำให้เข้าใจถึงการปฏิบัติงานของตนเอง และทีมงานหรือองค์กรและตัดสินใจเลือกสภาพการณ์ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินการทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ

ชูศรี วงศ์รัตนะ (2543 : 78) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ โดยมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะเรื่อง เฉพาะที่ หรือเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งเจ้าของปัญหาจะเป็นผู้วิจัยเอง โดยต้องการที่จะนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้แก้ปัญหหรือปรับปรุงงานของตนเองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ประวิต เอราวรรัตน์ (2545 : 78) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการวิจัยร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อ ปัญหา หรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่และให้ได้แนวทางปฏิบัติ หรือวิธีแก้ไขปรับปรุงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในการปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง กระบวนการวิจัยเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงระเบียบวิธีทางการวิจัย ซึ่งหน่วยงานหรือผู้ที่เป็นเจ้าของต้องร่วมกันพิจารณาเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา มีการปรับปรุงและพัฒนาในทางที่ดีขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 13) ได้กล่าวถึงแนวคิดและจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ

1. มุ่งหวังในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยนำงานที่ปฏิบัติมาวิเคราะห์หาสาระสำคัญของสาเหตุที่เป็นปัญหาอันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานนั้นไม่เป็นผลสำเร็จเท่าที่ควร และร่วมกันกับคณะทำงานในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ
2. เพื่อนำผลวิจัยไปใช้ในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียน

สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2539 : 13) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดมุ่งหมายพื้นฐาน เพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน หรือเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะจุดเฉพาะที่และเฉพาะจุดมากกว่าเพื่อผลิตหรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้หรือแสวงหาผลประโยชน์ของความรู้เป็นเพียงเป้าหมายรองหรือผลพวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเท่านั้น นั่นหมายถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นการนำเอาความรู้เชิงทฤษฎีมาผสมผสานหรือบูรณาการกับความรู้จากการปฏิบัติหรือแก้ไขหรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัด อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างทันที่

ธีระวุฒิ เอกะกุล (2542 : 50 ; อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart, 1900) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะการดำเนินงานในลักษณะใดเวียน และเป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยความร่วมมือ ตลอดจนสามารถดำเนินงานวิจัยได้หลายระดับ ทั้งระดับห้องเรียน ทั้งระดับโรงเรียน สำหรับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ

1. แก้ปัญหาการปฏิบัติงานที่เกิดจากการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบและ
ร่วมมือ

2. ปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร
3. ปรับปรุงบริบททางสังคมและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน
4. พัฒนาความรู้ในการศึกษาระดับสูง โดยสรุปไปสู่ทฤษฎีการวิจัย
5. สนับสนุนส่งเสริมการสอนที่ดี

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน
หรือเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะที่ เฉพาะเรื่อง โดยงานที่ปฏิบัติมาวิเคราะห์หา
สาระสำคัญของสาเหตุที่เป็นปัญหาและร่วมกับคณะทำงาน ในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไข
ปัญหาอย่างเป็นระบบ เน้นการนำความรู้เชิงทฤษฎีมาผสมผสานกับความรู้จากการปฏิบัติ อัน
จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาย่างทันที่

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีลักษณะดังนี้

อริยญา สุราสีโนบล (2544 : 67-68) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมี
ลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. เริ่มต้นจากความต้องการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น โดยค้นพบปัญหาที่
เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติเอง
2. มุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะที่
3. เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา
4. เป็นการวิจัยเพื่อประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
5. เป็นการวิจัยซึ่งผู้ประสบปัญหาเองยอมดำเนินการแก้ไขปัญหาให้มี
ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
6. เป็นการวิจัยเพื่อวิเคราะห์งาน วางแผนเพื่อปรับปรุงงานนั้นให้
มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
7. เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงและวิธีการ
8. เป็นการวิจัยที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ
ๆ เพื่อให้ทราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่การปรับปรุงการ
ทำงานในระยะต่อไป

9. เป็นการวิจัยที่ดำเนินการภายใต้สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ปกติ
10. มีการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่เป็นระยะต่อเนื่อง
11. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องเหมาะสม สอดคล้อง

กับเรื่องที่วิจัย

12. เป็นการวิจัยที่ไม่ยึดแบบแผน เนื่องจากเป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะจุด เฉพาะเรื่องที่จะแก้ไขเท่านั้น

13. การดำเนินการวิจัย มีการทดสอบสมมุติฐาน โดยการปฏิบัติจริง

14. การประเมินการวิจัยมุ่งพิจารณาขอบเขตวิธีการแก้ปัญหา หรือกระบวนการวิจัยและนำผลการวิจัยมาปรับปรุงงานได้เฉพาะเรื่อง

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 71) ได้กล่าว ถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ ดังนี้

1. มุ่งแก้ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวันของครูผู้วิจัย ซึ่งพบว่าการปฏิบัติงานมักพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ครูจะคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหาแล้วนำมาลองปฏิบัติศึกษาผลที่เกิดขึ้นว่าสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ แก้ได้มากน้อยเพียงใด ถึงระดับต้องการหรือไม่มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง กรณีที่ยังไม่บรรลุตามที่มุ่งหวังไว้จะทำการทดลองปรับปรุงในส่วนที่ไม่ค่อยได้ผล เพิ่มวิธีการเทคนิคต่าง ๆ แล้วลองนำไปปฏิบัติใหม่ ตรวจสอบดูผล ฯลฯ ลักษณะตัวอย่างเช่นนี้ คือ
2. มีการลงมือปฏิบัติหรือกระทำปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งอาจสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ตามที่วางแผนไว้ ซึ่งจะยุติการศึกษาเรื่องนี้หรืออาจต้องทำการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
3. ผู้วิจัยอาจทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเองคนเดียว หรือทำการวิจัยร่วมกัน (Participatory) หลายคนก็ได้ เช่น ร่วมกับครูคนอื่น ๆ นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น
4. เป็นการวิจัยเฉพาะที่ ไม่ได้มุ่งนำผลการวิจัยมาใช้สรุปอ้างอิง หรือสรุปครอบคลุม กล่าวคือ ผู้วิจัยลงมือดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการปฏิบัติงานของตน ไม่ได้มุ่งนำไปใช้ในที่อื่น ๆ
5. การดำเนินการวิจัย ครูผู้วิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงในจุดมุ่งหมายและวิธีการวิจัย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมบรรลุเป้าหมาย ได้ดีขึ้นก็ได้

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ยาใจ วงษ์บริบูรณ์ (2537 : 13) ได้สรุปหลักการสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการมีดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษาโดยการเปลี่ยนแปลง (Changing) การศึกษานั้น ๆ และเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงนั้น
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการทำงานของกลุ่ม (Participatory) และใช้การปรึกษาหารือหรือร่วมมือทำงาน (Collaboration) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยปฏิบัติตามแนวทางกลุ่มกำหนด
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้สะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) โดยประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงการฝึกหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระเบียบ (Systematic Learning Process) โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาทดลองฝึกปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการทดสอบ (Test) แนวคิดนั้นถูกหรือผิด
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ (Start small) อาจเริ่มจากบุคคล (ครูหรือนักวิจัย) คนเดียวพยายามดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยขณะที่ปฏิบัติการต้องปรึกษาและรับฟังข้อคิดเห็นและอาศัยร่วมปฏิบัติจากผู้เกี่ยวข้อง
6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ใช้แนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรม จากการบันทึก(Records) พัฒนาการของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ขณะเดียวกันสามารถนำปรากฏการณ์ที่ศึกษา มาประมวลเป็นข้อมูลเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) ได้ แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เมื่อนำมาวิจัยแก้ปัญหาในชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้เรียนและวิเคราะห์วิจารณ์จากผลที่ได้ปฏิบัติ จะทำให้ได้รูปแบบการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอน ได้เหมาะสมถึงสภาพการณ์ของชั้นเรียน และระบบของตนเองได้อย่างแท้จริง

กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการแก้ไขหรือพัฒนางานอย่างเป็นระบบ กระบวนการดำเนินงานเป็นที่ยอมรับของกลุ่มที่ร่วมงานและบุคคลทั่วไป กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ มีดังนี้

สูนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2539 : 13-14) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่แตกต่างจากการวัดประเภทอื่น ๆ ในแง่เทคนิควิธีการวิจัย (Technique) คือการใช้การทดลอง การสำรวจ การทดสอบ แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และอื่น ๆ หากจะแตกต่างที่วิธีการ ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะของวิธีการ ที่บ่งชี้ถึงการวิจัยที่เป็นวงจรแบบเกลียวสว่านซึ่งสะท้อนถึงตนเอง ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวางแผน (Planing) หมายถึง การวิเคราะห์ปัญหาและการวางแผนอย่างมีกลยุทธ์
2. การกระทำ (Action) หมายถึง การประยุกต์ใช้กลวิธีที่ได้จากการวางแผน
3. การสังเกต (Observing) หมายถึง การประเมินผลการกระทำหรือการปฏิบัติโดยใช้วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสม
4. การสะท้อนกลับ (Reflecting) หมายถึง การสะท้อนถึงผลการประเมินกระบวนการต่าง ๆ ของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อนำไปสู่การกำหนดปัญหาใหม่ และเกิดวงจรใหม่ของการวางแผน การกระทำ การสังเกตและการสะท้อนผลกลับเช่นนี้เรื่อยไป

ชูศรี วงศ์รัตนะ (2543 : 80 – 81) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือทำวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เตรียมการและวางแผน (Planning) ขั้นนี้เป็นขั้นของการเตรียมการวางแผนการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานโดยดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 การกำหนดปัญหาหรือค้นหาปัญหา
- 1.2 หาวิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญหา
- 1.3 กำหนดแนวทางการปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติตามแผน (Action) ขั้นนี้เป็นหัวใจของการทำวิจัย ผู้วิจัยต้องเป็นผู้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องภายใต้สภาพการณ์ปกติ มีการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดตลอดเวลา จากการจัดแต่ละกิจกรรมและนำมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่อไป วิธีเก็บข้อมูลที่สำคัญที่สุด คือการสังเกต การดำเนินการในขั้นนี้ สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 3 การสะท้อนผลกลับ (Reflecting) ผู้ทำวิจัยทำการพิจารณาผลการปฏิบัติจากข้อมูลที่ได้ในขั้นที่ 3 เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานขั้นที่ 4 เพื่อสะท้อนไปสู่การปรับปรุงใหม่ หรือการทำซ้ำเพื่อยืนยันผล

อริญญา สุชาติโนบล (2544 : 68) กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามหลักของ Kemmiss และ McTaggart จะมีการวิจัยที่มีลักษณะเป็นวงจรกฏซึ่งแต่ละวงจรจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) หมายถึง โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Action) หมายถึง การใช้กลวิธีที่ได้จากการวางแผนไปลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินผล (Observing) หมายถึง การประเมินผลจากการกระทำหรือการปฏิบัติโดยใช้วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผลย้อนกลับ (Reflecting) หมายถึง การสะท้อนถึงผลการประเมินกระบวนการต่าง ๆ ของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อนำไปสู่การกำหนดปัญหาใหม่ (ซึ่งอาจมีมากกว่า 1 ปัญหา)

ประวิศ เอรารวรรณ์ (2545 : 11-13) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin มีลักษณะเป็นลำดับการตัดสินใจแบบบันไดเวียน โดยเริ่มต้นจากการสำรวจสภาพการณ์ปัจจุบัน และกำหนดขอบเขตปัญหาให้ชัดเจน วางแผนแล้วลงมือปฏิบัติและประเมินผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น ขั้นตอนการปฏิบัติการวิจัยจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การค้นหาความจริง การดำเนินการ และการวิเคราะห์ผล

กระบวนการวิจัยจะเริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวคิดที่ต้องปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยและร่วมกันพิจารณาว่า จะเริ่มต้นปรับปรุงในส่วนไหนของงาน สิ่งใดเป็นปัญหาที่แท้จริงและผลกระทบที่ตามมา โดยแนวคิดทั่วไปนี้เกิดจากการสำรวจสภาพการณ์เบื้องต้น ซึ่งผลที่ได้จากการสำรวจ กลุ่มผู้วิจัยปฏิบัติการจะนำไปกำหนดไปทำแผนในการปฏิบัติต่อไป จากนั้นกลุ่มผู้วิจัยจะร่วมกันวางแผนทั่วไป โดยพิจารณาว่าจะเปลี่ยนแปลง ณ จุดใดก่อนจะใช้วิธีใดในการแก้ไขปรับปรุงบนพื้นฐานของความเป็นไปได้และเป็นความสนใจร่วมกัน ตลอดจนกลุ่มร่วมกันกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติซึ่งเป็นการแตกแผนออกไปเป็นแผนย่อย ๆ โดยเริ่มต้นขึ้นแรกด้วยการเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ใช้การปรับปรุงงาน และมองไปยังผลที่คาดว่าจะได้รับก่อนที่จะเริ่มต้นด้วยความรอบคอบ และวางแผนติดตามผลที่จะเกิดตามมา และร่วมกันพิจารณาว่าวิธีการนั้นสามารถปฏิบัติได้จริงเพียงใดต้องมีการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นในขั้นตอนแรกอย่างชัดเจน เพื่อเป็นสารสนเทศในการวางแผนขั้นที่

สอง จากนั้นเริ่มดำเนินการในขั้นตอนที่สองและติดตามตรวจสอบ ประเมินผล แล้ววางแผนใหม่ไปเรื่อย ๆ ถ้ายังไม่ได้รับคำตอบหรือปัญหานั้นยังไม่คลี่คลาย

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของเคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) มีแนวคิดหลักสำคัญที่กลุ่มนักวิจัยต้องมี 3 ประการ คือ อาศัยความร่วมมือของผู้ปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกกลุ่ม การอาศัยความเคลื่อนไหวจากกลุ่มโดยการปฏิบัติงานต้องใช้กระบวนการกลุ่มมาเป็นเครื่องมือ การส่งสะท้อนผลตามวงจรบันไดเวียน

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของจอห์น เอลเลียท (ประวิต เอราวรรณ์, 2545 : 13-14) ได้ประยุกต์กระบวนการวิจัยของเลวิน (Lewin) เพื่อใช้เป็นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการปรับปรุงการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในประเทศไทย ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการเริ่มต้นด้วยการให้ผู้วิจัยกำหนดความคิดทั่วไป แล้วสำรวจสภาพการณ์เบื้องต้น กำหนดแผนนำไปใช้ กำกับติดตามการใช้แผนและดูผลที่เกิดขึ้น จากนั้นสำรวจสภาพการณ์อีกครั้งหนึ่งเพื่อนำไปปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อเริ่มวงจรใหม่ เอลเลียท (Elliott) เห็นว่า ความคิดทั่วไปเป็นสิ่งที่ชี้ความก้าวหน้าของการปฏิบัติ ส่วนการสำรวจสภาพการณ์เบื้องต้นเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง การปฏิบัติตามแผนและกระบวนการที่ดำเนินการต่อ ๆ ไป ส่วนสำคัญที่เอลเลียท (Elliott) ได้ประยุกต์จากแนวคิดของเลวิน (Lewin) คือการวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนความคิดทั่วไปได้ในวงจรใหม่ และเห็นว่า การสำรวจ การวิเคราะห์ และการกำกับติดตามสามารถกระทำได้ในแต่ละวงจร ไม่ใช่กำหนดไว้ในเฉพาะขั้นตอนเริ่มต้นเท่านั้น เนื่องจากการกำหนดปัญหาการวิจัยบางครั้ง นักวิจัยอาจกำหนดขึ้นโดยไม่ตรงกับความเป็นจริง ดังนั้น เมื่อนักวิจัยดำเนินการวิจัยไประยะหนึ่งแล้วพบว่าปัญหาที่กำลังวิจัยไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงก็ควรเปลี่ยนแปลงความคิดทั่วไปแล้วเริ่มใหม่ ส่วนขั้นตอนการวิจัยคงยังเป็นแบบบันไดเวียนเหมือนขั้นตอนของ เลวิน (Lewin)

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin เป็นการวิจัยปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย โดยความคิดของ Stephen Kemmis และคณะ (ประวิต เอราวรรณ์, 2545 : 15-16) การวิจัยปฏิบัติการ คือ การมีส่วนร่วม การร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ จะกระทำคนเดียวไม่ได้ เพราะการกระทำคนเดียวถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะทำลายพลังการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การวิจัย

ปฏิบัติการจึงต้องกำหนดจุดสนใจร่วมกันเมื่อได้จุดสนใจร่วมกันแล้วก็นำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร ดังนี้

1. การพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็นกรปฏิบัติงาน ที่มีโครงสร้างและแนวทาง การวางแผนต้องมีความยืดหยุ่น และต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคตที่จะส่งผลกระทบต่อแผนที่กำหนดไว้ได้

2. การปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนดไว้อย่างละเอียดรอบคอบและมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์

3. การสังเกตผลการปฏิบัติ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐาน หรือร่องรอยต่าง ๆ อย่างมีวิจรรย์ญาณเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติ โดยอาจใช้วิธีการวัดแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วย ซึ่งสารสนเทศที่ได้จากการสังเกตนี้ จะนำไปสู่การสะท้อนผล และปรับปรุงการปฏิบัติอย่างเข้าใจและถูกทิศทาง

4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติจากบันทึกที่ได้จากการสังเกตการณ์ว่าได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือขัดแย้งเป็นอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานในการวางแผนในวงจรต่อไป

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย เด็คลิน จะมีลักษณะเป็นกระบวนการเคลื่อนไหลแบบเกลียวสว่าน ไปทั้ง 4 จุด ไม่อยู่นิ่งและไม่จบลงด้วยตนเอง

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของเดวิด แอบบัทท์ (ประวิต เอราวรรณ์, 2545 :

16-17) กระบวนการวิจัยปฏิบัติการไม่ใช่เป็นเพียงแค่การศึกษาข้อเท็จจริงที่มีอยู่ แต่ยังรวมไปถึงการศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาประกอบการอภิปราย การหาข้อสรุป การกำหนดระยะเวลา การตรวจสอบการเป็นไปได้ และหากนักวิจัยต้องการที่ที่ต้องการที่จะต้องการที่จะย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นอีกครั้ง นักวิจัยต้องดำเนินการวิจัยซ้ำตามขั้นตอนเดิม ดังนั้น แอบบัทท์ (Ebbutt) ได้เสนอแนวทางที่เหมาะสมในกระบวนการวิจัยการปฏิบัติการ คือ การพิจารณาแต่ละขั้นตอนว่า ตอนใดสำเร็จหรือไม่สำเร็จ โดยดูจากข้อมูลย้อนกลับขณะดำเนินการ หากขั้นตอนใดสำเร็จก็ดำเนินการต่อ แต่ถ้าหากข้อมูลใดไม่สำเร็จก็ปรับเปลี่ยนแผนใหม่เฉพาะขั้นตอนนั้น ไม่ต้องย้อนไปที่จุดเริ่มต้นใหม่ รูปแบบการวิจัยการปฏิบัติของ

Ebbutt การที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น ประกอบไปด้วยกิจกรรมหลายกิจกรรม นอกจากนี้ขณะดำเนินการนักวิจัยยังสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องกันไปในแนวเส้นตรง ถ้ากิจกรรมที่กำหนดไว้สามารถปฏิบัติได้บรรลุจุดประสงค์

ในทางตรงกันข้ามถ้ากิจกรรมนั้นไม่เหมาะสม นักวิจัยสามารถปรับปรุงแนวคิดทั่วไปใหม่ หรือปรับปรุงแก้ไขงานทั้งหมดก็ได้

กระบวนการวิจัยปฏิบัติของเจมส์ เมคเคแมน (ประวัติ เอราวรณ. 2545 : 18-19) ได้เสนอวงจรการปฏิบัติการที่ยืดเอาระยะเวลาในการปฏิบัติงานและกิจกรรมเป็นหลัก โดยวงจรที่ 1 เริ่มจากการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติ และมีการปรับปรุงการปฏิบัติงานนั้น เมื่อ การปฏิบัติครบวงจรแล้วเริ่มระบุปัญหาในการปฏิบัติงานและกิจกรรมใหม่ในวงจรที่ 2 และต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งกิจกรรมแต่ละวงจรประกอบด้วย

1. การนิยามปัญหาในสถานการณ์ที่นักวิจัยประสบอยู่ในการปฏิบัติงาน
2. การประเมินความต้องการจำเป็นที่จะปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน
3. การกำหนดสมมติฐาน เป็นการกำหนดผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากปฏิบัติ

แล้ว

4. พัฒนาแผนปฏิบัติ ซึ่งต้องทำอะไรละเอียดรอบคอบ
5. ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องมีการบันทึกข้อมูลไว้
6. ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ
7. สะท้อนผลการปฏิบัติ อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและทำความเข้าใจ
8. ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาต่อไป

สรุปได้ว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเห็นเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผนการวิจัยเน้นการปฏิบัติ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อปรับปรุงแผนการปฏิบัติ ใช้วงจรการปฏิบัติ (The Action Research Spiral) คือการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนกลับ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-Planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบการปฏิบัติงานที่พึงพอใจ และได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎี

วิธีดำเนินการตามวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) เริ่มต้นด้วยสำรวจปัญหาร่วมกันระหว่างบุคลากรภายใน

หน่วยงาน เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญที่ต้องการให้แก้ไข ตลอดจนแยกแยะรายละเอียดของปัญหานั้นเกี่ยวกับลักษณะของปัญหาเกี่ยวข้องกับใคร แนวทางแก้ไขอย่างไร และจะต้องปฏิบัติอย่างไร

2. **ขั้นปฏิบัติการ (Action)** เป็นการนำเสนอแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในชั้นวางแผนมาดำเนินการ โดยการวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันของทีมงาน เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงแผน ฉะนั้น แผนที่กำหนดควรจะต้องมีความยืดหยุ่นปรับได้

3. **ขั้นสังเกตการณ์ (Observation)** เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความรอบคอบ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยอาศัยเครื่องมือการเก็บข้อมูลเข้าช่วย

4. **ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflection)** เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหาหรือสิ่งที่เป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ถึงความสัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน และของระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยผ่านการอภิปรายปัญหา การประเมินโดยกลุ่มจะทำให้ได้แนวทางการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

การดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในการดำเนินการดังนี้

1. การจำแนกหรือพิจารณาปัญหาที่ประสงค์จะศึกษา ผู้วิจัยและกลุ่มที่ผู้ทำการวิจัยจะต้องศึกษารายละเอียดของปัญหาที่จะศึกษาอย่างชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนซึ่งจะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีทฤษฎีรองรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น การวิเคราะห์สภาพปัญหาควรพิจารณาให้ครบ 4 องค์ประกอบ ต่อไปนี้ คือ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครู นักเรียน เนื้อหาวิชา และสภาพแวดล้อม

2. เลือกปัญหาสำคัญที่เป็นสาระควรแก่การศึกษาวิจัย เลือกโดยอาศัยทฤษฎีมาร่วมพิจารณาลักษณะปัญหาแล้วสร้างวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนอาจจะต้องสร้างสมมติฐานของการวิจัย ในรูปแบบของข้อความที่ต้องการประเมินที่แสดงความสัมพันธ์ปัญหากับหลักการหรือทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

3. เลือกเครื่องมือดำเนินการวิจัยที่จะช่วยให้ได้คำตอบปัญหาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เครื่องมือที่ใช้มี 2 ลักษณะ คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติหรือฝึกหัดตามวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติ

4. บันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียดในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นความก้าวหน้า และเป็นอุปสรรคตามวงจรการปฏิบัติการคือ ในขั้นตอนของการวางแผนการปฏิบัติการ เก็บสะสมข้อบันทึกไว้เพื่อใช้ในการปรับปรุงวงจรปฏิบัติการต่อไป และเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์หาคำตอบของสมมติฐาน

5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ของข้อมูลที่รวบรวมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบรายละเอียดของข้อมูลเพื่อให้แน่ใจในความถูกต้องแสดงรายละเอียด อธิบายสถานการณ์ จัดหมวดหมู่ และแยกประเภทของกลุ่มข้อมูล ตามหัวข้อที่เหมาะสม เปรียบเทียบข้อแตกต่างและคล้ายคลึงของข้อมูล

6. ตรวจสอบข้อมูลของกลุ่มผู้วิจัยได้พิจารณาไว้แล้วอีกครั้ง เพื่อสรุปหาคำตอบที่เป็นสาเหตุและวิธีแก้ไขปัญหานั้นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสรุปประมวลเป็นหลักการ (Principle) รูปแบบ (Model) ของการปฏิบัติ หรือเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) หรือทฤษฎี (Theory) ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักตรรกวิทยา โดยวิธีอุปมาน และความรู้เชิงทฤษฎีด้วย

หลักการสำคัญของการปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ต้องตระหนักอยู่เสมอคือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย นั่นคือ การวิจัยชนิดนี้ไม่ควรจะทำตามลำพังและควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการอาจเริ่มต้นด้วย ครู นักเรียน หรือนักศึกษาแล้วปฏิบัติการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางพัฒนาขึ้น โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติเตียนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร หรือสังคมภายนอก บันทึกผลการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ขั้นตอน ที่สำคัญ นั่นคือ

1. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติ
2. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและการสื่อสารในห้องเรียนหรือหน่วยงาน และกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องแก้ไข
3. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคมและการจัดระบบองค์กรที่ลดอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ

4. บันทึกผลของพัฒนาการที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัยและแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น

แนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เมื่อนำมาใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหการปฏิบัติงานโดยผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้เรียนรู้ และวิเคราะห์วิจารณ์จากผลที่ได้จากการปฏิบัติ จะทำให้ได้รูปแบบการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของระบบหน่วยงานได้

บริบทของโรงเรียนยางคำพิทยาคม

โรงเรียนยางคำพิทยาคม ตำบลห้วยยาง และตำบลห้วยน้ำคำ อำเภอกระนวน เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดกลาง สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการและให้บริการครั้งแรกเมื่อปี 2532 โดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ปัจจุบันมีผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูสายผู้สอน จำนวน 27 คน และนักเรียน จำนวน 443 คน

สภาพโดยรวม

สภาพโดยรวม ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ไปทำงานที่อื่น นักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 อาศัยอยู่กับญาติ ผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 76 ครอบครัวย่ำแย่ ผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 47 มีฐานะยากจน อาชีพหลักของผู้ปกครอง คือ เกษตรกรรม เลี้ยงโคนม และเพาะปลูกยางพารา มีที่นาเพียงพอแก่การทำไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ทำกินส่วนใหญ่ ใช้ทำไร่อ้อยและมันสำปะหลัง ยางพารา ซึ่งเป็นรายได้หลักของครอบครัว นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของชาวอีสาน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังให้นักเรียนจบการศึกษา

ภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบอาชีพ มากกว่าที่จะให้ศึกษาต่อในการศึกษา
ระดับสูง (โรงเรียนยางคำพิทยาคม, 2551 : 18)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สำหรับการวิจัยในประเทศผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
ระบบช่วยเหลือนักเรียนและส่วนที่เกี่ยวข้องด้านวินัยนักเรียนไว้ ดังนี้

สุรพล เฟื่องแจ่ม (2544 : 74) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้ปกครองนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมใน
การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมในระดับ ปานกลาง ผู้ปกครอง
นักเรียนมีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไม่แตกต่างกัน
ผู้ปกครองนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

ปฎิภาณ ทับประยูร (2545 : 80-84) ได้รายงานการพัฒนาการดำเนินงานระบบ
การดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง จังหวัดราชบุรี ผลการดำเนินการ พบว่า
1) ผลการประเมินครู-อาจารย์เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนพบว่า
ครู-อาจารย์มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก
2) ผลการประเมินครู-อาจารย์เกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ครู-อาจารย์เกี่ยวกับความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก
3) ผลการประเมินครู-อาจารย์เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน
ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก 4) ผลการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงาน
ของฝ่ายปกครองตาม โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียน
เกี่ยวกับการดำเนินงานของฝ่ายปกครองตาม โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวม
อยู่ในระดับ มาก

หญิง อารยะวิญญู (2545 : 72) ได้เสนอการให้ความช่วยเหลือเด็กให้ลดพฤติกรรม
ที่ไม่พึงประสงค์ และให้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น ดังนี้

1. การให้แรงเสริม เป็นการให้สิ่งที่ดีที่ชอบ เช่น คำชม อาหาร สิ่งของ เมื่อเด็กแสดง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2. เบี้ยอรอดกร บางครั้งเรียกเหรียญรางวัล เป็นการให้คะแนนเมื่อเด็กแสดง พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เด็กจะเก็บคะแนนไว้ให้ได้มากๆเพื่อรับรางวัลใหญ่ หากเด็กได้ คะแนนสะสมน้อย รางวัลก็จะลดหลั่นลงไป

3. การหยุดยั้ง เป็นการเมินเฉยไม่ให้ความสนใจต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเด็ก จะเลิกพฤติกรรมนั้นไปเอง มักใช้ในกรณีที่เด็กมีพฤติกรรมไม่รุนแรง

4. การเป็นแบบอย่าง มนุษย์เลียนแบบพฤติกรรมซึ่งกันและกัน หากพฤติกรรม นั้นเป็นที่ ชื่นชอบเด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลนั้น จึงควรใช้พฤติกรรมที่เป็น แบบอย่างให้เด็กได้ ลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การเป็นแบบอย่างครอบคลุมไปถึง การแสดงให้ดู การ สาธิตและการยกตัวอย่าง

5. การกำหนดกฎเกณฑ์ ครูและนักเรียนร่วมมือกันกำหนดกฎเกณฑ์ที่วางไว้ และมีการ ติดตามผลอย่างใกล้ชิด ใครฝ่าฝืนจะได้รับการปฏิบัติตามที่ตกลงกันไว้

6. การลงโทษ เหมาะสำหรับการนำมาใช้กับพฤติกรรมที่ค่อนข้างรุนแรง และ เป็น พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การลงโทษยังจำเป็นที่จะนำมาใช้ในการจัดการกับพฤติกรรม ของเด็ก แต่ต้องใช้อย่างเหมาะสม

เรื่องยศ อุตระศาสตร์ (2546 : 82) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา โรงเรียนมัธยม จังหวัดขอนแก่น 104 โรงเรียน จำนวน 3,410 คน ผลการวิจัยพบว่า 1). สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา โดย ภาพรวมทุกด้านในระดับมาก 2). ปัญหาการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ ครูที่ปรึกษา โดยภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับน้อย

วิจิต รุ่งศรีทอง (2546 : 253) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการ บริหารและการดำเนินงานระบบการดูแลและช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมา ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความ คิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการบริหารและการดำเนินงานระบบการดูแลและช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัด นครราชสีมา กลุ่มตัวอย่าง เป็นบุคลากรในโรงเรียนมัธยม ศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 345 คน พบว่า ด้านบริหาร

จัดการ โดยบุคลากรในโรงเรียนขนาดใหญ่มีความคิดเห็นสูงกว่าบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็ก แสดงว่าโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมในการบริหารจัดการที่สูงกว่า

วิจิตร เสาร์อ่อน (2546 : 68) ได้ศึกษาการพัฒนาการปฏิบัติงานดูแลช่วยเหลือ นักเรียน โรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านปัญหาในการส่งเสริมวินัย คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนเกิดจาก การขาดการประสานงานระหว่างนักเรียน กับครู ครูกับนักเรียน และครูที่ปรึกษากับครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองในการแก้ปัญหาและ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของนักเรียน ซึ่งผู้ปกครองควรมี บทบาทสำคัญในการให้ข้อมูล และแนวทางในการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนและต้องคอยสอดส่องดูแลเด็กของตนอย่างใกล้ชิด ต้องสังเกตพฤติกรรมความต้องการทาง กาย ทางใจและทางสังคม โดยผู้ปกครองควรสนทนากับเด็กเป็นประจำซึ่งเด็กจะช่วยให้ผู้ปกครอง สามารถให้คำแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ทำให้เด็กเกิด ความรู้สึกรับรู้อุ่น

บุษนา เรื่องไพศาล (2547 : 50) ได้วิจัยเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะการ ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาชลบุรี พบว่า ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามความคิดเห็นของ ครูที่ปรึกษาชายและครูที่ปรึกษาหญิงอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการดำเนินงานตามระบบ ดูแล ช่วยเหลือนักเรียนระหว่างความคิดเห็นของครูที่ปรึกษาชายและครูที่ปรึกษาหญิงไม่ แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะสำคัญในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ โรงเรียนควรจัดเวลา และความสะดวกให้ครูในการไปเยี่ยมบ้านนักเรียน โรงเรียนควรคัดกรอง นักเรียนในข้อมูลหลายๆ ด้าน โรงเรียนควรจัดให้มีการให้ความรู้ทำความเข้าใจให้กับครู เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมก่อนเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน โรงเรียนควรพัฒนาครูที่ ปรึกษาให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจน เทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน และครูที่ปรึกษา ควรพยายามแก้ไขปัญหานักเรียนก่อนการ ส่งต่อนักเรียน

สังคม แก้วสว่าง (2547 : 69) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเสสะเวชวิทยา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถดูแลช่วยเหลือและพัฒนาให้นักเรียนได้ทุกคนทุกกลุ่มไม่ใช่เฉพาะ เด็กที่มีปัญหา ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ ฝ่ายบริหารได้ให้การสนับสนุนการ ดำเนินงาน ส่วนปัญหา คือ ครูที่ปรึกษามีภาระงานมาก การนำระบบช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ ทำให้มีภาระงานเพิ่มมากขึ้น ครูที่ปรึกษามีปัญหาในการเยี่ยมบ้านของนักเรียน ขาดทักษะใน การจดบันทึกข้อมูลใน การปฏิบัติงานและการประเมินพฤติกรรมของนักเรียน 2) การพัฒนา

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนฯ พบว่า จากการทดลองใช้ปรากฏว่า ระบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริง กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนกระชับง่ายต่อการปฏิบัติ รวมทั้งมีคู่มือให้อ่านเข้าใจง่าย สามารถใช้ในการปฏิบัติงานได้ดี ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ได้พัฒนาแล้วยังเหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ ในโรงเรียน บุคลากรทุกส่วนทั้งภายในและนอกสถานศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติการเชิงรุกในการป้องกัน แก้ไขและพัฒนาเด็ก เพื่อให้สามารถต่อสู้เอาชนะภัยคุกคามเด็กและเยาวชนที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้น

บัวเครือ โพธิ์ชัย (2548 : 53- 54) ได้รายงานผลการวิจัยเรื่องปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 พบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง 2) ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 จำแนกตามระดับชั้น โดยรวมและรายด้านมีปัญหาการดำเนินการแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บัวเพชร จันทะนาม (2549 : 68-69) ศึกษาปัญหาด้านวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอำเภอภูเวียง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต 5 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน อำเภอภูเวียง มีปัญหาด้านวินัยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีปัญหาด้านวินัยทั่วไปมากกว่า 2) วิธีการลงโทษนักเรียนที่ประพฤติดีวินัย ผลการวิจัยพบว่า การลงโทษที่ประพฤติดีวินัยทั่วไป ควรใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน หรือตักคะแนนความประพฤติ ส่วนการลงโทษนักเรียนที่ประพฤติดีวินัยร้ายแรง ควรใช้วิธีทำทัณฑ์บน หรือตักคะแนนความประพฤติ

พุดภาพ ผาบจันดา (2549 : 76) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูในโรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 3 อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการปฏิบัติงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับมากที่สุด โดยรวมและรายด้าน ด้านที่ปฏิบัติสูงสุด คือ การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน รองลงมา ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการส่งต่อ และด้านที่ปฏิบัติต่ำสุดคือ การรู้จักนักเรียน

เป็นรายบุคคล ด้านปัญหาการปฏิบัติงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า ครูมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัญหาสูงสุด คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหารองลงมาได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านที่มีปัญหาลำดับต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

พระชาลย์ สุริยบุญ (2549 : 71) ได้ศึกษาเรื่องการเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนเมืองเหนือวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนเมืองเหนือวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการดำเนินงานมากที่สุดคือ ด้านความสะอาดและด้านการเข้าแถว รองลงมาคือด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและแนวปฏิบัติของโรงเรียน และด้านที่มีการดำเนินงานต่ำสุดคือ ด้านการแสดงความเคารพ เมื่อพิจารณาระดับผลการปฏิบัติแต่ละกลุ่มตัวอย่างจะมีจุดเน้นในระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนี้ ผู้บริหารเห็นว่า ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการดำเนินงานสูงสุดคือ ด้านการแต่งกาย ครูผู้สอนเห็นว่าด้านที่ดำเนินงานสูงสุดคือด้านการเข้าแถว ผู้ปกครองเห็นว่าด้านที่มีการดำเนินงาน สูงสุด คือ ด้านการแต่งกาย ด้านการตรงต่อเวลาและด้านการเข้าแถว นักเรียนเห็นว่า ด้านที่มีการดำเนินงานสูงสุดคือ ด้านความสะอาด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 : 142) ได้ศึกษาสภาพการจกระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ช่วยผู้บริหาร ครูแนะแนวหรือครูที่ปรึกษา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนในปีการศึกษา 2547 จาก 175 เขตพื้นที่การศึกษา พบว่า สภาพการดำเนินงานการจกระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านการปฏิบัติครูแนะแนวหรือครูที่ปรึกษาโดยเฉลี่ยมีการปฏิบัติในระดับมาก มีการทำระเบียบสะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.32 การปฏิบัติกิจกรรมโฮมรูมและการให้คำปรึกษาเบื้องต้น รองลงมา มีค่าเฉลี่ย 3.25 ในขณะที่เดียวกันมีการส่งต่อและการประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญภายนอกอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.24 และการร่วมประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษารายกรณี อยู่ในระดับน้อยที่สุด 2.49

อนุชิต จันทจร (2549 : 65-66) ได้ศึกษาปัญหาวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศูนย์เครือข่ายสูง กิ่งอำเภอสูง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต 4 จากการศึกษาพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ครูฝ่ายปกครอง และ

ครูผู้สอน โดยภาพรวมเห็นว่า ปัญหาวินัยของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นรายกลุ่ม ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นว่า วินัยของนักเรียนมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ครูฝ่ายปกครองเห็นว่ามีปัญหาอยู่ในระดับมาก และครูผู้สอนเห็นว่ามีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2) การแก้ปัญหาวินัยของนักเรียน โดยรวมทั้ง 3 กลุ่ม เห็นว่า ได้มีการปฏิบัติในการแก้ปัญหายุ่งในระดับปานกลาง แต่เมื่อแยกตามรายกลุ่ม ผู้บริหารสถานศึกษา เห็นว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ครูฝ่ายปกครองเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และครูผู้สอนเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สุเทพจินดา สีแก้วรัตน์ (2550 : 58-59) ได้ศึกษาปัญหาด้านวินัยนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านผักหนาม อำเภอกระนวน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต 4 พบว่า นักเรียนมีปัญหาสูงสุดในด้านความรับผิดชอบ โดยข้อที่มีปัญหาสูงสุด คือ 1) ลอกการบ้าน ลอกผลงานเพื่อนมาส่งครู ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากนักเรียนมีปัญหาพื้นฐาน ด้านการเรียนรู้ เรียนช้า เช่น บางคนอายุตัวควรเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แต่วุฒิภาวะ สติปัญญา อยู่ในระดับประถมศึกษาจึงทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครูไม่เสร็จ และยังพบว่าเด็กกลุ่มนี้ไม่ได้รับการปลูกฝังนิสัยส่วนตัว ด้านความรับผิดชอบ มาตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรม ดูแลบุตรของตนเอง ไม่ได้ฝึกนิสัยความรับผิดชอบตามหน้าที่เท่าที่ควร 2) ปัญหาด้านการแต่งกาย โดยภาพรวมนักเรียนมีปัญหาด้านการแต่งกาย ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า มีปัญหามากที่สุดคือ การแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนอาจมีสาเหตุเนื่องมาจาก พ่อแม่ นักเรียนยากจน ประกอบกับนักเรียนกลุ่มนี้เป็นเด็กที่มีปัญหาทางด้านครอบครัว ขาดกำลังใจจากคนใกล้ชิด ทำตัวเป็นจุดเด่นของกลุ่มเพื่อน โรงเรียนจึงควร แนะนำ ส่งเสริม ยกย่องชมเชย ให้กำลังใจ ให้รางวัลนักเรียนที่กระทำความดี ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน 3) ปัญหาด้านความประพฤติ ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลางเมื่อพิจารณาในรายข้อ นักเรียนมีปัญหามากที่สุดคือ ไม่มี ความอ่อนน้อม ไม่มีสัมมาคารวะเมื่อพบครูและผู้ใหญ่ ออกนอกห้องเรียนหรือบริเวณโรงเรียน ก่อนได้รับอนุญาต และขาดเรียนโดยไม่แจ้งเหตุผลต่อครูที่ปรึกษา หรือครูเวรประจำวัน ที่เป็นปัญหาดังกล่าวอาจเนื่องมาจาก นักเรียนไม่ได้ รับการอบรมในด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดแบบอย่างที่ดี จึงรับเอาวัฒนธรรมที่ผิดๆจากสื่อใกล้ตัว มาประพฤติปฏิบัติตนในสังคม เช่น หลงไหลละคร เทียนแบบดารา ชอบทำกิจกรรม โลก โพน เรียกร้องความสนใจ อยากรู้อยากทดลอง ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม สร้างค่านิยมที่ผิดในหมู่คณะ

สมชาย พันธุ์ควนิษฐ์ (2551 : 54) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพปัญหาสภาพปัญหาความต้องการการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) การสร้างรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านเข็ก 3) การทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 4) การประเมินความพึงพอใจของ พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านเข็กน้อย การดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือของชุมชนไม่มีความต่อเนื่อง ความต้องการความดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านความยากจนและด้อยโอกาสมีมากที่สุด รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความตรงและความเหมาะสมมาก ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า นักเรียนมีการสร้างความสัมพันธ์แบบตระกูลแซ่ได้เป็นอย่างดี ครูมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การดำเนินงานตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นอย่างดี การปฏิบัติงานตามกลยุทธ์อยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินความพึงพอใจของ บ้าน วัด โรงเรียน ที่มีต่อรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า บ้าน วัด โรงเรียน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Stickler. (1980 : 262-265) ได้ศึกษาหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นที่ ยอมรับของ นักศึกษา ผลการศึกษาพบว่า หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นที่ยอมรับของนักศึกษามี 5 ประการ คือ การให้ความช่วยเหลือนักศึกษาให้สำเร็จหลักสูตรตามความสนใจ และความ ต้องการของนักศึกษา การให้ข้อมูลแก่นักศึกษาในเรื่อง กฎ ระเบียบ การให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในเรื่องวิชาการ ช่วยพัฒนานักเรียน โดยการให้การเรียนรู้และทำความเข้าใจ คำนี้ถึง ความต้องการเป้าหมาย ความหวัง และช่วยแก้ปัญหาส่วนตัว และสนับสนุนการวางแผนด้าน วิชาการในระยะยาว

March. (1987 : 253-388) ทำการวิจัยพบว่า นักศึกษามีทัศนคติว่าอาจารย์ให้ ความเป็นกันเอง มีความเปิดเผย และสามารถอธิบายเรื่องต่างๆ ได้ดี เป็นอาจารย์ที่มี ประสิทธิภาพ สำหรับเด็กด้านการบริการและพัฒนานักศึกษา

Nadler (1990 : 127-158) ได้ทำการวิจัยพบว่า นักศึกษามักปรึกษาตนเอง ในกลุ่มเพื่อนมากกว่าที่จะมาพบอาจารย์ที่ปรึกษา เนื่องจากไม่ต้องการถูกถามเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวเพราะเกรงความลับของตนจะถูกเปิดเผย โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาที่อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นตอนกลางถึงตอนปลาย ปรัชญาการณดังกล่าวอาจมีส่วนทำให้นักศึกษาไม่มาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและเห็นว่าบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษามีความสำคัญลดลงสำหรับตน

West. (1991 : 77-83) ที่ได้ทำการวิจัยและระบุว่านักศึกษามักจะเห็นว่าอาจารย์ที่ปรึกษา หรือบุคลากรฝ่ายแนะแนวเป็นคนอื่น และเกรงว่าความลับของตัวเองจะถูกเปิดเผย การเข้าพบเพื่อ ปรึกษาจึงมักเป็นการเข้าพบทางค้ำวิชาการ ส่วนปัญหาอื่น ๆ นักศึกษาจะไปปรึกษากับเพื่อน และมักพบอาจารย์ที่ปรึกษาต่อเมื่อมีปัญหาจนตนเองและเพื่อน ไม่สามารถแก้ปัญหาได้แล้ว

Solberg. (1994 : 275-279) ทำการวิจัยพบว่า วัยรุ่นหญิงเป็นกลุ่มที่จะมี แนวโน้มในการเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษามากกว่าวัยรุ่นชาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้นักศึกษาหญิงเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำปรึกษา และได้รับคำแนะนำที่สามารถแก้ปัญหาได้ ไม่ว่าจะ เป็น ค้ำ วิชาการหรือปัญหาต่างๆ ไป ส่งผลให้นักเรียนหญิงมีทัศนะว่า อาจารย์มีบทบาทด้านวิชาการ และด้านทั่วไปที่เหมาะสมมากกว่าทัศนะของนักศึกษาชาย

Coleman report. (1966 : ออนไลน์) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนหรือเรียกว่าการศึกษาของ โคลแมน (Coleman report) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ศึกษาครอบคลุม กลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก ได้แก่นักเรียน 600,000 คน ครู 60,000 คน โรงเรียน 4,000 แห่ง ผลการศึกษา พบว่าโรงเรียนไม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จะมีก็เพียงเล็กน้อย สิ่งที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน เป็นปัจจัยอื่นไม่ใช่งบประมาณ การศึกษา คุณภาพ หลักสูตร วัสดุอุปกรณ์ ห้องสมุดหรือห้องทดลอง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน คือ 1) พื้นฐานครอบครัวของนักเรียน 2) พื้นฐานครอบครัวของเพื่อนร่วมชั้น

Johnson. (1997 ; อ้างอิงใน บัวเพชร จันทนาม. 2549) ได้ศึกษาการใช้ทีมงานร่วมกันในการรักษาระเบียบวินัยด้านต่างๆ ของโรงเรียน และจัดการกลุ่มให้คำปรึกษาของครู จะช่วยลดจำนวนพฤติกรรมที่กระทำความผิด นอกจากนี้ยังได้สอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการจัดทีมเพื่อให้คำปรึกษาแก่ครูในโรงเรียนไปสู่ความล้มเหลวได้หรือไม่ และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของผู้บริหารว่ามีผลต่อประสิทธิภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่ต่ำกว่าเกรด 5 และไม่เกินเกรด 8 จำนวน 180 คน

โรงเรียนในเมืองโอเรกอน พบว่า ผู้บริหารเห็นด้วยที่ว่าทีมงานช่วยลดพฤติกรรมการกระทำผิดวินัยของนักเรียน

Goodman, Robert and Other. (2000 : Abstract) ได้ทำการศึกษการใช้ SDQ เพื่อเป็นการคัดกรองเด็กที่มีความผิดปกติทางจิตใจกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน เพื่อนำ SDQ ไปใช้เป็นเครื่องมือในการสำรวจหาเด็กที่มีสภาวะความผิดปกติทางจิตใจในชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามหลายกลุ่ม อาทิ ผู้ปกครอง ครู เยาวชน มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องสมมติฐานของภาวะความผิดปกติทางจิตใจ เช่น เห็นว่าเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล เป็นความเคลื่อนไหวทางอารมณ์ของบุคคล สภาวะความแตกต่างของบุคคลนั้นประกอบด้วยพฤติกรรมส่วนบุคคล พวกเขาพฤติกรรมอยู่ไม่เป็นสุข / ไม่อยู่นิ่ง พวกเขาซึมเศร้า และพวกเขามีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อื่นๆ สภาพความแตกต่างของบุคคลพบว่า เป็นความกลัวเฉพาะอย่าง ความกลัวการถูกทิ้ง และพฤติกรรมกิริยาที่ไม่พึงประสงค์ บทสรุป โครงการการคัดกรองโดยใช้กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม SDQ หลายๆ กลุ่ม จากชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากขึ้น และช่วยให้สามารถตรวจสอบสภาวะ / พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทางจิตใจในเด็กได้มากขึ้น ดังนั้นจึงช่วยให้สามารถพัฒนาการไปสู่การรักษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป

Gunderson. (2001 : 1955-A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การใช้การประชุมสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเรียกชื่อเฉพาะว่า การประชุมกลุ่มครอบครัว ในการแก้ปัญหาเด็กนักเรียนหนีเรียน โดยผู้ปกครองที่มีลูกหลานหนีเรียนได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือ วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยกลุ่มเสียงต่ำ กลุ่มเสียงปานกลาง กลุ่มเสียงสูง โดยกลุ่มเสียงต่ำเป็นกลุ่มที่ได้รับการลงโทษจากโรงเรียน กลุ่มเสียงปานกลางได้รับการลงโทษจากโรงเรียนบ้าง กลุ่มเสียงสูงได้รับการลงโทษจากโรงเรียนอย่างรุนแรง ในการประชุมผู้ปกครองนักเรียนทั้งสามกลุ่ม การประชุมมีลักษณะเป็นกันเอง ยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาค่าหนีเรียนของนักเรียน ผู้ปกครองได้ร่วมพลังสร้างสรรค์ครอบครัวและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน โรงเรียนได้ให้โอกาสครอบครัวต่างๆ ได้เสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่ข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทางโรงเรียนต่อไป กระบวนการประชุมผู้ปกครองซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียบง่าย ผลการดำเนินการเป็นพลวัต มีผลทางบวกต่อนักเรียน ซึ่งวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพดีกว่า การแก้ปัญหาหนีเรียนที่ใช้กันในปัจจุบัน

Mathai, Anderson และ Bouren. (2003 : Abstract) ได้ศึกษาการใช้แบบสอบถาม SDQ ในการคัดกรองนักเรียนเบื้องต้น เพื่อรับเด็กและวัยรุ่นเข้าสู่ศูนย์

จุดประสงค์ของการศึกษาเพื่อประเมินผลประสิทธิภาพของแบบสอบถาม SDQ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการคัดกรองพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้านอารมณ์ และพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นของศูนย์สุขภาพจิตและวัยรุ่นชุมชน (CAMHS) การศึกษานี้ดำเนินการกับกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการกับ CAMHS ตั้งแต่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ผู้ปกครอง ครู และเด็ก (ที่มีอายุมากกว่า 1 ปี) โดยทั้งหมดได้ตอบแบบสอบถามเมื่อเริ่มเข้าโครงการ การศึกษาสรุปได้ว่า SDQ สามารถตรวจสอบ / แยกแยะ ปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรมที่ชัดเจน และอาจนำไปใช้ประโยชน์ในการคัดกรองเด็กและเยาวชน เพื่อรับเข้าสู่ศูนย์สุขภาพจิตต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเกิดผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว การหย่าร้าง เยาวชนถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่เด็กเยาวชนอย่างจริงจัง เยาวชนประสบปัญหาการดำรงชีวิต ดำรงชีวิตได้อย่างไม่มีความสุข จำเป็นที่เด็กเยาวชนต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความรัก ความอบอุ่น ได้รับการเอาใจใส่จากผู้ปกครอง สถาบันการศึกษาควรมีการวางแผนติดตามช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือทั้งฝ่ายบริหารและและผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่ปรึกษา และผู้ปกครอง ต้องร่วมมือในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY